

Jenni Hakoniemi

**Lastensuojelun jälkihuolto nuorten
itsenäistymistä tukemassa**

Opinnäytetyö
Syksy 2013
Sosiaali- ja terveysalan yksikkö
Sosiaalialan koulutusohjelma, Ylempi AMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma, Ylempi AMK

Tekijä: Jenni Hakoniemi

Työn nimi: Lastensuojelun jälkihuolto nuorten itsenäistymistä tukemassa

Ohjaaja: Minna Zechner

Vuosi: 2013

Sivumäärä: 47

Liitteiden lukumäärä: 5

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää, kuinka nuoret määrittelevät itsenäisyyden ja mitä siihen heidän mielestään kuuluu. Milloin he voivat sanoa olevansa itsenäisiä? Samalla työn tarkoituksena on kehittää Lastensuojeluyksikkö Pihakoivun jälkihuoltoa, jonka avulla autetaan nuoria itsenäistymään. Mitä Pihakoivun jälkihuollosta odotetaan, mitkä jälkihuollon palvelut ja tukimuodot on koettu tärkeimmiksi ja mitä nuoret tarvitsisivat lisää, olivat myös tutkimuskysymyksiä. Tutkimukseni oli laadullinen tutkimus, jossa käytin teemahaastattelua sekä puolistrukturoitua kyselylomaketta. Tutkimukseen osallistui yhteensä 10 nuorta.

Tutkimukseni teoriaosiossa käyn läpi itsenäisyyden ja aikuisuuden määritelmiä. Itsenäisyys tarkoittaa monia asioita. Monissa lähteissä painotettiin ihmisen omaa kokemusta itsenäisyydestä, toisille itsenäistyminen tarkoittaa eri asioita kuin toisille. Tämä kävi ilmi myös tutkimuksestani. Ainut jokaista vastausta yhdistävä tekijä oli raha-asoiden hoitaminen, jonka koettiin olevan itsenäisyyden peruspilareita. Muut määritelmät vaihtelivat harrastustoiminnan ylläpitämisestä aamulla ajoissa heräämiseen.

Kolmannessa luvussa esittelen jälkihuollon, joka on yksi lastensuojelun työmuodoista ja sen tarkoituksena on tukea lastensuojelun sijoituksen jälkeistä elämää joko itsenäistymisessä omaan asuntoon tai takaisin kotiin muutettaessa. Jälkihuollon järjestäminen on huostaan otettujen nuoren subjektiivinen oikeus ja jokaisen kunnan on sitä järjestettävä. Tämä tutkimus pureutuu Lastensuojeluyksikkö Pihakoivun ostopalveluna toimivaan jälkihuoltoon, eikä siten kerro jälkihuollon järjestämisestä ja toimivuudesta valtakunnallisesti.

Avainsanat: itsenäistyminen, aikuisuus, jälkihuolto, lastensuojelu

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health care and Social work

Degree programme: Master's Degree programme in Social Services

Author: Jenni Hakoniemi

Title of thesis: After-care in child protection to support the independence of the young

Supervisor(s): Minna Zechner

Year: 2013

Number of pages: 47

Number of appendices: 5

The aim of this study was to find out how do the young define independence and what is included in independence in their opinion. When can they say that they are independent? At the same time the aim was to develop the child welfare unit Pihakoivu's after-care services which are designed to help the young to gain independence. Among the research questions were also: What is expected from Pihakoivu's after-care? What services and forms of support are the one most appreciated and what more is needed? My research was a qualitative study in which I used theme interviews and semi-structured questionnaire. The study consisted total of 10 young persons.

In the theory of my study I describe some of the definitions of independence and adulthood. Independence stands for different things. One's own experience of independence was strongly emphasized in many sources, thus independence means different things to different people. This was also found out in my study. The only definition that all the answers describing independence had in common was taking care of one's financial matters. It was considered to be one of the key elements of independence. Other definitions varied from having and maintaining hobbies to waking up on time in the morning.

In the third chapter I describe what after-care in child protection services is. After-care is one of the methods of work in child protective services and it is used to support the young as the custody is ending and the young person is leaning independence in his/her own apartment or as he/she is moving back home to live with his/her parents. After-care is a subjective right for all the young taken into custody and therefore after-care services has to be provided by all municipals. This study is solely focused at Pihakoivu's commercially produced after-care services, and thus, it does not present the nationwide state of organization and functionality of after-care services.

Keywords: independence, adulthood, after-care, child protection

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	5
2 ITSENÄISTYMINEN JA AIKUISUUS.....	7
2.1 Itsenäisyyden ja aikuisuuden määritelmät	7
2.2 Nuoruuden ja varhaisaikuisuuden kehitystehtävät.....	9
2.3 Kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten itsenäistyminen	10
2.3.1 Lapsuuden ajan ongelmat.....	10
2.3.2 Itsenäistyminen kodin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen.....	12
3 LASTENSUOJELUN JÄLKIHUOLTO	14
4 TUTKIMUKSEN KOHDERYHMÄ JA TOTEUTUS	16
4.1 Lastensuojeluyksikkö Pihakoivu.....	16
4.2 Tutkimuksen kohderyhmä.....	17
4.3 Tutkimusmenetelmät.....	18
4.3.1 Kysely	19
4.3.2 Teemahaastattelu	20
4.4 Aineiston analyysi	20
4.5 Tutkimuksen luotettavuus	22
4.6 Tutkimuksen eettisyys.....	23
5 TUTKIMUSTULOKSET	25
5.1 Nuorten määritelmä itsenäistymisestä	25
5.2 Nuorten odotukset jälkihuollolle	27
5.3 Jälkihuollon tuki nuorten itsenäistymisessä	28
5.4 Vertailua aikaisempiin tutkimustuloksiin.....	31
6 POHDINTA	33
LÄHTEET	35
LIITTEET.....	39

1 JOHDANTO

Lastensuojelun sijaishuollon yksi tärkeimmistä tehtävistä on valmistaa aikuistuva nuori itsenäiseen elämään (Reinikainen 2009, 93). Jälkihuollolla tarkoitetaan lastensuojelun sijoituksen jälkeistä tukea joko itsenäistymisessä omaan asuntoon tai takaisin kotiin muuttavalle lapselle tai nuorelle ja heidän läheisilleen. Lastensuojelun jälkihuolto sijoittuu palvelujärjestelmässä lastensuojeluprosessin viimeiseksi menetelmäksi ja on yhtä tärkeä kuin sijoitusvaihekin. Nuoren sijoituksen päätyttyä, hyvään toimintamalliin kuuluu myös uuteen, sijoituksen jälkeiseen ympäristöön totuttaminen ja tukeminen. Siirtyminen itsenäiseen elämään koetaan yleensä miellyttävänä muutoksena laitossijoituksen jälkeen, mutta alun jälkeen vaikeuksia saattaa alkaa kertyä ja itsenäinen elämä saattaa tuntua pelottavaltakin. (Jahnukainen 2004, 39–40, 45; Reinikainen 2009, 84.) Keskityn opinnäytetyössäni täysi-ikäisiin nuoriin, jotka muuttavat sijoituksen jälkeen lastensuojelulaitoksesta omaan asuntoon tai itsenäistymisasuntoon lastensuojeluyksikön yhteyteen.

Pihakoivun nimetty jälkihuollon työntekijä käy viikoittain itsenäistyvien nuorten luona auttamassa, tukemassa ja neuvomassa heitä itsenäisen arjen pyörittämisessä ja siinä selviytymisessä. Tehtävä työ pohjautuu sosiaalitoimen asiakassuunnitelmaan, jota tarkistetaan kolmen kuukauden välein yhdessä nuoren, jälkihuollon sosiaalityöntekijän ja nuoren läheisverkoston kanssa. Jälkihuoltoa tässä muodossaan on tehty Pihakoivussa vasta pari vuotta (Kuusisto 30.10.2013.), joten jälkihuoltonuorten palaute ja kokemukset jälkihuollosta koettiin tärkeäksi, että palvelua voitaisiin kehittää paremmaksi ja asiakkaiden toiveita vastaavaksi.

Ajatus opinnäytetyölleni lähti työpaikkani Lastensuojeluyksikkö Pihakoivun toiveesta. Pihakoivun lastensuojelun jälkihuolto on ostopalveluna toteutettava työmuoto, jonka avulla kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset saatellaan turvallisesti itsenäiseen elämään. Asiakkaaksi tullaan sosiaalitoimen kautta eli kaikki kunnat voivat ostaa jälkihuollon palvelua Pihakoivulta, tämä tarkoittaa sitä, että asiakkaina voivat olla myös muiden lastensuojeluyksiköiden nuoria, ei vain Pihakoivun. (Kuusisto 30.10.2013.) Huomioitavaa tutkimuksessani on, että se käsittelee vain Pihakoivun jälkihuoltoa eikä kuvaa jälkihuoltomenetelmää valtakunnallisesti. Lastensuojelulaki ei määritä, että jälkihuoltoa täytyy toteuttaa näin tiiviisti tai konkreettisesti kuin Pi-

hakoivussa tehdään. Jälkihuollon toteuttaminen on varsin hajanaista ja sitä toteutetaan eri tavoilla eri paikkakunnilla. Joissakin kunnissa jälkihuoltoa toteuttaa vain sosiaalityöntekijä, joka pääasiassa hoitaa raha-asioita ja tapaa nuorta muutaman kerran vuodessa. (Varho-Soininen 2003; Kokkonen 2005.) Itse toimin Pihakoivussa ohjaajana. Jälkihuollon työntekijä on osa tiimiämme, mutta itse en jälkihuollonuorten parissa työskentele. Tästä syystä olin tarpeeksi lähellä, mutta kuitenkin tarpeeksi kaukana tutkittavasta aiheesta, pystyin analysoimaan tuloksia objektiivisesti. Olin haastateltaville nuorille tuttu ja käsitellyt itsenäistymistä heidän kanssaan jo työni puolesta, joten haastattelut sujuivat rennon avoimissa merkeissä. Kyselylomakkeisiin vastaaminen oli koettu suhteellisen helpoksi, joihinkin kohtiin vastaajat olivat pyytäneet apua. Nuoret olivat olleet tyytyväisiä, kun saivat apua vastaamiseen, tällöin ei tullut väärinkäsityksiä eikä tyhjiä kohtia lomakkeisiin jäänyt.

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, aineiston keruussa käytin puolistrukturoitua kyselylomaketta sekä teemahaastattelua. Kyselylomakkeeseen vastasivat kaikki tällä hetkellä Pihakoivun jälkihuollon palveluita käyttävät nuoret (seitsemän nuorta), lisäksi haastattelin jälkihuollon työntekijää, miten hän toteuttaa jälkihuoltoa sekä kolmea pian 18 vuotta täyttävää nuorta, jotka ovat lähitulevaisuudessa siirtymässä omaan asuntoon ja aloittamassa jälkihuoltoa. Neljäs nuori kieltäytyi haastattelusta.

Aluksi oli tarkoitus keskittyä vain jälkihuoltoon ja sen palveluihin, mutta asiaa pohdittuani ja jälkihuollon työntekijän ja toiminnanjohtajan kanssa keskusteltuani alkoi myös nuorten oma määritelmä itsenäisyydestä kiinnostaa. Miten nuoret määrittelevät itsenäisyyden on oleellinen osa sitä kysymystä, mitä nuoret odottavat jälkihuolloilta. Ne kulkevat käsi kädessä. Nuorilla on oma ajatus siitä, mitä heidän tulee osata ja tietää, että he voivat sanoa olevansa itsenäisiä ja pärjäävät itsenäisesti, tässä jälkihuolto auttaa. Siksi itsenäisyyden määritelmä on tärkeä ottaa mukaan tässä tutkimuksessa.

2 ITSENÄISTYMINEN JA AIKUISUUS

Nuoruus on aikaa, jolloin pitää ikään kuin oppia uudestaan elämään, on opittava ohjaamaan ja elämään elämäänsä oman yksilöllisyytensä kautta, suhteessa muihin ihmisiin, luontoon ja maailmankaikkeuteen (Dunderfelt 1997, 93). Nuoret aikuiset etsivät paikkaansa maailmasta ja yhteiskunnasta, jossa juuri heidän kykynsä ja taipumuksensa pääsisivät oikeuksiinsa. He etsivät ympäristöä, josta he löytäisivät vastineen omille sisäisille pyrkimyksille ja omille odotuksilleen siitä, mitä elämä on ja mitä se voi heille antaa. Varsinkin he etsivät omaa itseään: mitä minä haluan tehdä isona. (Mt. 99, 105–109.)

2.1 Itsenäisyyden ja aikuisuuden määritelmät

Nyky-yhteiskunnassa se, mitä aikuisuus on, ei ole itsestään selvää (Aapola & Ketokivi 2005, 7). Sitä ei ole helppo yksiselitteisesti määritellä, mutta yleisesti se on huolenpitoa ja vastuuta omasta elämästä (Turunen 2005, 135). Aikuisuus on vaikeampi määritellä kuin itsenäistyminen, se nähdään kuitenkin itsenäisyyttä syvempänä kehitystapahtumana, jossa kasvaa henkisesti ja jossa nuoren käyttäytyminen muuttuu ja tasaantuu (Huotari 2010, 57). Aapola ja Ketokivi (2005) ovat koonneet nuorisotutkimuksessaan ”Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä” itsenäisyyden määritelmiä kahdesta tutkimuksellisesta yhteisöstä: Helsingin yliopiston sosiologian laitokselta sekä nuoritutkimusverkostosta. Tutkimuksen mukaan itsenäisyys on oman yksilöllisen elämän toteuttamista ja omaa rauhaa, työ- ja/tai opiskelupaikan tuomaa taloudellista itsenäisyyttä. Vastuun kantamista omasta itsestä ja elämästä sekä vapautta tehdä, mitä haluaa. Itsenäisellä nuorella on määräysvalta itseensä ja omiin asioihin ja aikuisen oikeudet tehdä päätöksiä ja toimia yhteiskunnassa. Itsenäisyyttä pidetään myös vapautena vanhemmista. Itsenäistymisprosessissa vaikeudet otetaan haasteina ja niistä selviytyminen on osa aikuistumisprosessia. (Aapola & Ketokivi 2005, 15–35, 80–85.) Myllykoski, Melamies ja Kangas (2004) ovat koonneet konkreettisia esimerkkejä, mitä itsenäisyys nuorille aikuisille tarkoittaa, näitä ovat: omasta itsestä huolehtiminen, raha-asoiden hoitaminen, itsenäinen matkustaminen, asunnosta huolehtiminen, pankissa, virastoissa, koulussa ja lääkärissä asiointi. (Myllykoski ym. 2004, 67.) Lyhy-

käisyydessään itsenäistymiselle ja aikuisuudelle voi asettaa kolme kriteeriä: vastuullisuus, itsenäinen päätöksenteko ja taloudellinen riippumattomuus (Arnett 2004, 207–209).

Nuori haluaa olla vapaa tekemään juuri sitä, mitä haluaa ja juuri omalla tavallaan, olla itsenäinen, mutta sisäisesti ajatus-, tunne- ja tekotavoissaan hän ei ole vielä vapaa ja itsenäinen (Dunderfelt 1997, 113), kuten Turunen (2005, 138) asian esittää: nuori kaipaa tilaa ja vapautta itsensä etsimisessä. Hän haluaa pitää tiukasti kiinni omista mieltymyksistä, käsityksistä ja elämänsuunnasta. Ne vaihtuvat ehkä helposti ja haeskelu saattaa näyttää ajan hukkaamiselta, mutta se kuuluu nuoren kehitykseen (Turunen 2005, 138). Ruumiinrakenteeltaan ja älyllisesti nuori ihminen on valmis yhteiskunnalliseen toimintaan, mutta kokemusmaailman tasapaino on useimmiten vielä saavuttamatta (Dunderfelt 1997, 109). Suunnitelmien ja mieltymysten muuttuminen ei ole paha asia, sillä jokaisen muutoksen kohdalla nuori oppii jotain itsestään ja siitä, millaisen tulevaisuuden hän haluaa (Arnett 2004, 10–11). Aikuistumiseen ja itsenäistymiseen kuuluu vapauden tunteesta ja omasta päätösvallasta nauttiminen ja aikuisista irrottautuminen. Silti nuori tarvitsee uskalluksen ja yrittämisen pohjalle turvallisuuden tunnetta, tiedon siitä, että joku välittää ja on joku jolta kysyä neuvoa. (Laaksonen 2004b, 10.) Nuoret tarvitsevat ympärilleen turvallisia aikuisia, jotka eivät heitä hylkää. Itsenäistyminen ei tarkoita siteiden katkaisemista näihin aikuisiin, vaan itsenäistyminen voi jopa epäonnistua, jos suhteet ja siteet aikuisiin kielletään. (Sinkkonen 2010, 85, 93.)

Suomen lain mukaan 18-vuotias on täysi-ikäinen ja täysin vastuullinen teoistaan ja päätöksistään. Aikuisuus ja täysi-ikäisyys eivät kuitenkaan ole päivänmääristä riippuvaisia. Aikuisuus on pikemminkin prosessi, joka jatkuu nuoruudesta eteenpäin, koko elämän. (Dunderfelt 1997, 100.) Nykyään täysi-ikäisyys ei ole kuitenkaan selvä aikuisuuden merkki. Osa nuorista on riittävän valistuneita, jotta he voivat päättää itseään koskevista asioista, kyse on kypsyydestä ja valistuneisuudesta, osa taas ei (Aapola & Ketokivi 2005, 18; Turunen 2005, 135). Jotkut aikuiset eivät koskaan selviydy itsenäisesti eli eivät ole itsenäisiä, silti he ovat ikänsä puolesta aikuisia. Itsenäistyminen on yksilöllisesti etenevä tapahtuma, joka voi olla pitkäkin. (Huotari 2010, 31, 58.) Nuoren tervettä kehitystä ei voida hidastaa eikä kiirehtiä, vaan se etenee omalla vauhdillaan. Kun nuorella on tilaa ja aikaa kasvaa, hän voi

nuorena aikuisena ottaa vastuun itsestään ja ympäristöstään ja lopulta kykenee huolehtimaan itse itsestään. (Aalberg & Siimes 2007, 125–126.)

2.2 Nuoruuden ja varhaisaikuisuuden kehitystehtävät

Aikuisuus ei ole lapsuuden ja nuoruuden jatke, vaan oma vaiheensa, jossa ihmiselle voi syntyä uusia piirteitä ja kykyjä, joiden syntyminen ei ole mahdollista aikaisemmissa vaiheissa (Dunderfelt 1997, 103). Aikuisuuden ja itsenäisyyden kynnyksellä persoonallisuus muokkaantuu uudelleen, täytyy kohdata opittuja asenteita, arvoja ja toimintamalleja ja etsiä omaa yksilöllistä minuutta (Dunderfelt 1997, 105; Aalberg & Siimes 2007, 67; Nurmiraanta, Leppämäki & Horppu 2009, 80).

Robert J. Havighurst (1972) ja Erik H. Erikson (1950) ovat tulleet tunnetuiksi kehitysteorioistaan. Heillä molemmilla on ajatus, että ihmisen pitää jokaisessa elämänvaiheessaan selviytyä eri tehtävistä, päästäkseen kehityksen seuraavalle tasolle. Näitä kutsutaan kehitystehtäviksi. Osa nuoruuden kehitystehtävistä liittyy fyysiseen kypsymiseen, osa on sellaisia, joiden tavoitteena on toteuttaa yhteiskunnan normeja, kuten kodista irtautuminen, koulutuksen ja uran valitseminen, parisuhteen rakentaminen ja itsenäisen elämän aloittaminen. Osa kehitystehtävistä liittyy taas psyykkiseen kehitykseen ja sisäiseen kypsymiseen sekä itsensä hyväksymiseen miehenä tai naisena. (Havighurst 1972 & Erikson 1950, Kuusisen 2006, 316 & Nurmen 2006, 259 mukaan.)

Robert J. Havighurstin (1981) elämänkulkuteoriassa myöhäisnuoruuden vaihe sijoittuu ikävuosien 16 ja 23 välille. Havighurstin mukaan ihmisen kehitystä säätelee yksilön rakenteellisten kasvuvoimien ja sosiaalisen ympäristön vuorovaikutus. (Chickering & Havighurst 1981, Kuusisen 2006, 312–313 mukaan.) Hän on ryhmitellyt nuoruuden kehitystehtävät itsenäisyyttä korostaviksi, nuoren ulkopuolelta tuleviksi kehitystehtäviksi, kun taas Erik H. Eriksonin (1950) mukaan nuoruuden kehitystehtävä on identiteetin muodostaminen (Erikson 1950, Kuusisen 2006, 316 mukaan). Molempien kehitysteoreetikoiden mukaan nuoruuden kehitystehtäviin kuuluu tunne-elämässä itsenäistyminen suhteessa vanhempiin ja muihin aikuisiin, parisuhteeseen valmistautuminen sekä taloudellisista asioista vastuunotto. Aikuis-tuvan nuoren on tärkeää kehittää itselleen oma aiemmista auktoriteeteista itsenäi-

nen eettinen, moraalinen ja ideologinen uskomusjärjestelmä. (Dunderfelt 2007, 94; Kuusinen 2006, 313–314.) Eriksonin mukaan nuori aikuinen on ratkaissut kehitystehtävänsä, kun hän pystyy rakastamaan toista ihmistä sekä kehittää ja ylläpitää tärkeitä ja läheisiä ihmissuhteita (Erikson 1950, Kuusisen 2006, 316 mukaan). Aalberg ja Siimes (2007) linkittävät nämä kehitystehtävät yhteen omassa määritelmässään kehityksellisestä päämäärästä. Heidän mukaan nuoruuden kehityksellinen päämäärä on saavuttaa itse hankittu autonomia. Autonomian saavuttaakseen nuoren on ratkaistava kehitystehtävät, jotka kuuluvat nuoruuden ikäkauteen: irrottautuminen vanhemmistaan ja heidän löytäminen uudelleen aikuisella tasolla, ruumiinkuvan muuttumisen, seksuaalisuuden ja seksuaalisen identiteetin jäsentäminen sekä ikätovereiden apuun turvautuminen nuoruusiän kasvun ja kehityksen aikana. Nuori tekee valintoja, jotka vaikuttavat hänen tulevaan aikuisuuteensa, hän sijoittaa itsensä lapsuuden perhettä laajempaan ympäristöön eli yhteiskuntaan. Nuoren itsenäistymisen tarve etäännyttää hänet vanhemmistaan ja ikätoverit alkavat korvata heitä. Kaverit ovat apuna nuoren minuuden rakentamisessa, ryhmä palvelee kasvua kohti aikuisuutta. Nuoresta tulee yhteiskunnan jäsen, joka alkaa kantaa vastuuta omalta osaltaan. (Aalberg & Siimes 2007, 67–68, 71.)

2.3 Kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten itsenäistyminen

Kodin ulkopuolelle sijoitetuilla lapsilla on syy, miksi he eivät voi asua kotona. Useimmiten syy löytyy perheestä tai sen toimintatavoista. Kehityspsykologiaa tarkastellessa on selvää, että se miten nuori käyttäytyy, mitä hän osaa, miten hän toimii, johtuu pitkälti nuoren lapsuudesta ja kotioloista. Tämä luku antaa esimerkkejä, miten sijoitetun nuoren lapsuus voi vaikuttaa itsenäistymiseen. Huomioitavaa on, että jokaisen kodin ulkopuolelle sijoitetun nuoren sijoituksen syy ei ole sama eikä itsenäistyminen kulje samoja polkuja (Jahnukainen 2004, 88).

2.3.1 Lapsuuden ajan ongelmat

Aikuisen ja itsenäisen ihmisen toimintakykyä voi ennustaa jo lapsuuden ajan ongelmista, kuten esimerkiksi kodin ihmissuhdeongelmista, vanhempien työttömyy-

destä, lapsen aggressiivisesta käytöksestä, kouluvaikeuksista sekä lapsen sosiaalisten suhteiden ongelmista, kuten esimerkiksi ujous, häiriköinti ja kiusaaminen. Valitettavan usein lapsuuden ongelmat heijastuvat aikuisuuteen ja itsenäistymiseen. (Nurmiranta ym. 2009, 100.) Esimerkiksi pahoinpidellyistä tai laiminlyödyistä lapsista noin kolmasosa jatkaa väkivallan kierrettä ja pahoinpitelee aikuisena omia lapsiaan (Nyqvist 2007, 13). Perhe ja vanhemmat vaikuttavat lapseen suorasti ja epäsuorasti. Epäsuorasti niin ettei heillä ole tarkoitusta vaikuttaa tai niin, että he eivät ole tietoisia vaikuttamisesta. Vaikuttaminen voi olla myös suoraa ja tietoista. Lapsi oppii kotoa ja perheeltään lähes kaiken. On osoitettu, että perheen eri tavat (esimerkiksi kasvatustyyli, parisuhdemalli, rahankäyttö, työmoraali, vapaa-ajan vietto jne.) kulkevat sosiaalisena perintönä sukupolvelta toiselle. Myös arvot ja asenteet lapsi oppii vanhemmiltaan. (Hurme 2006, 149.) Aina on kuitenkin syytä muistaa, että vanhempi ei välttämättä kohtele lastaan tahallaan huonosti, on syitä joihin vanhemmat eivät voi itse vaikuttaa, kuten esimerkiksi vanhemman oma sairaus tai vanhemman oma opittu tapa lapsuuden perheestään (Nyqvist 2007, 15–16).

Lapsuus luo perustan kaikelle myöhemmälle kehitykselle, opittaville tiedoille ja taidoille. Suotuisassa kasvuympäristössä aikuinen toimii johdonmukaisesti, ennakoitavasti sekä lastaan arvostaen. Lapsen luottamus hoitaviin aikuisiin luo perusturvallisuuden tunteen, joka on hyvä pohja ympäristön tutkimiselle ja uuden oppimiselle. Aikuiset muokkaavat omalla toiminnallaan lapsen elinympäristöä ja heidän toiminnot viestivät lapselle, onko tämä hoivan arvoinen ja voiko ihmisiin luottaa. Aina kehitys ei kuitenkaan etene toivotulla tavalla, erilaiset stressaavat elämäntilanteet, kuten lapsen laiminlyönti tai pahoinpitely tai käyttäytymisongelmat voivat viedä kehitystä kielteiseen suuntaan. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2009, 18–19, 29.) Vanhemmat ovat lapsilleen peilejä, näiden muodostaessaan käsitystä itsestään. Jos lasta ei kuulla ja nähdä omana persoonanaan, hänen minäkäsitys vääristyy ja hänestä tulee itsetunnon ja sosiaalisilta taidoiltaan hauras (Uusitalo 2007, 29). Lapsuudessaan turvallisesti kiintyneen nuoren itsenäistyminen on mutkattomampaa ja helpompaa kuin turvattomasti kiintyneen lapsen kehitys (Sinkkonen 2010, 85.)

Lapsilla on hämmästyttävä kyky selviytyä psykososiaalisesti vaikeista kasvuoloista. Vaikka myöhemmin ilmenevän ongelmakäyttäytymisen riski kasvaa, enemmistö kuitenkin selviää ilman vakavaa oireilua. Tätä kutsutaan resilienssiksi, joka tarkoittaa kykyä selviytyä ja toipua traumatisoivista oloista. Emotionaalisesti turvallinen aikuissuhde sekä lapsen älykkyys ja kyky käsitellä stressitilanteita vahvistavat tätä kykyä. (Nyqvist 2007, 15.) Suojaavat tekijät tukevat lapsen myönteistä kehitystä ja auttavat lasta sopeutumaan riskitekijöistä huolimatta. Yksikin turvallinen aikuinen, jonka puoleen lapsi voi kääntyä ongelmissaan ja jolta hän saa tukea, voi auttaa lasta selviytymään. (Nurmi ym. 2009, 66.)

2.3.2 Itsenäistyminen kodin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen

Sijaishuollosta itsenäistyvällä nuorella on todennäköisimmin enemmän kuormittavampia tekijöitä, kuin vanhempien luona kasvaneilla. Taustalla voi olla perheeseen liittyviä menetyksiä, kaltoinkohtelua, köyhyyttä sekä lastensuojelunjärjestelmän aiheuttamia kuormituksia kuten sijaishuoltopaikan puutteita ja vaihtoja. (Reinikainen 2009, 94.) Monissa tutkimuksissa on todettu, että ongelmien kasautumisella on suuri vaikutus aikuisiän selviytymiseen. Nuoret, joilla on taustalla kouluongelmia, oppimisvaikeuksia ja käyttäytymis- ja sopeutumisvaikeuksia sekä muita monenlaisia riskitekijöitä selviytyvät itsenäistymisestä heikommin. (Jahnukainen 2004, 72–73.) Monella sijaishuollossa kasvaneella henkilöllä on aikuisiässä enemmän ongelmia kuin kotona kasvaneella. Kodin ulkopuolella kasvaneet ovat kokeneet paljon sellaista, mikä usein tekee heidän aikuisiässä selviytymisestäkin hankalaa. Tarve emotionaaliseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen tukeen on suuri. (Reinikainen 2009, 4.)

Harva, vanhempien luona asuva nuori muuttaa omilleen jo 18 vuotiaana, saatikka sitten nuorempana. Jahnukaisen (2004) pitkäaikaistutkimuksen koulukodista kotiutettujen sijoittumisesta yhteiskuntaan mukaan 88,3% suomalaisista nuorista asuvat vanhempiensa luona 15-19 vuotiaana ja 33,5% vielä 20-24 vuotiainkin. Kodin ulkopuolelle sijoitetuilla nuorilla on harvoin mahdollista muuttaa sijoituksen jälkeen kotiin, joka on ymmärrettävää perheisiin liittyvien aikaisempien ongelmien vuoksi. (Jahnukainen 2004, 44–45, 92.) Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuoret eivät saa it-

senäistyessään useinkaan sellaista tukea, mitä omissa perheissään kasvaneet nuoret saavat (Reinikainen 2009, 93). Nuoret siirtyvät kodin ulkopuolisesta sijoituksesta asumaan yksin huomattavasti aikaisemmin kuin kotona asuvat nuoret, joka saattaa olla ongelmallista: nuori muuttaa tiukasti ohjelmoidusta laitosympäristöstä asumaan yksin, jossa läheisverkosto koostuu läsnä olevien aikuisten sijasta nuoren kaveripiiristä. Kaveripiirin elämänorientaatio piirtää ja rajaa nuoren omien mahdollisuuksien perspektiivin, jolloin mahdollisen syrjäytymisen katkaisu on vaikeaa. Nuoret ovatkin hyvin kohtuuttoman elämäntilanteen edessä. He joutuvat asumaan yksin, ilman arkipäivän kontakteja kehenkään supportiiviseen aikuiseen, seikkailemaan erilaisten tukien ja mahdollisten koulutusten ja työllistymisen viidakkoon. Tämä vaihe ei ole helppo niin kutsutuille tavallisten perheidenkään lapsille. (Jahnukainen 2004, 45–46, 92.)

Jahnukaisen (2004) ja Reinikaisen (2009) tutkimusten mukaan kodin ulkopuolisesta sijoituksesta itsenäistyminen on haastavaa, mutta mahdollista. Nuoret kokevat erilaiset suojaavat tekijät tärkeiksi aikuista elämää aloittaessaan. Näitä ovat muun muassa ”kannattelijat” esimerkiksi kumppani ja ystävät, mielekäs opiskelu- tai työpaikka, yhteys sijaishuoltoon, psykiatrin ammattiapu, itsensä arvostaminen, selviytymisen halu sekä optimistinen ajatusmaailma. (Reinikainen 2009, 102, 122–123; Jahnukainen 2004, 79.)

Sijaishuollosta itsenäistymisen ongelmien vuoksi, nuorten itsenäistymistä on alettu porrastamaan ja vahvistamaan suunnitelmallisuudella (Reinikainen 2009, 84). Jälkihuolto on oiva menetelmä vaikuttaa sijoituksen jälkeiseen yhteiskuntaan jäsentymiseen nuorilla, joilla tukena ei ole perhe- ja lähiverkostoa, joka muilla vastaavanikäisillä nuorilla on (Jahnukainen 2004, 71).

3 LASTENSUOJELUN JÄLKIHUOLTO

Jälkihuolto on yksi lastensuojelun työmuodoista (LsL 3§), jonka tarkoituksena on tukea nuorta hänen kasvussaan aikuisuuteen ja vastuullisuuteen (Räty 2012, 532). Jälkihuolto on lastensuojelulain mukaan lapsen ja nuoren subjektiivinen oikeus sijaishuollon päättymisen jälkeen ja sitä tulee järjestää nuorelle ja hänen huoltajilleen siinä laajuudessaan, kuin perhe sitä välttämättä tarvitsee (LsL 76§; Räty 2012, 532, 540). Sijoittavan kunnan velvollisuus jälkihuollon aloittamisesta päättyy, kun lapsen tai nuoren kodin ulkopuolisen sijoituksen päättymisestä on kulunut viisi vuotta (LsL 75§).

Jälkihuollon järjestämisestä ja laajuudesta sovitaan aina jälkihuollon suunnitelmassa, jonka laativat nuori, jälkihuollon sosiaalityöntekijä ja nuoren huoltajat yhdessä. Jälkihuoltosuunnitelmaan kirjataan kaikki nuoren erityisen tuen ja avun tarpeet sekä käytettävissä olevat palvelut ja tukitoimet. (LsL 76§; Räty 2012, 532, 540; Saastamoinen 2010, 62.) Myös jälkihuollon päätyttyä sosiaalityöntekijä on velvollinen tarpeen vaatiessa laatia suunnitelma, johon kirjataan nuoren palvelut ja tukitoimet jälkihuollon päättymisen jälkeen (LsL 76§).

Jälkihuollon yksityiskohtainen suunnittelu aloitetaan jo kodin ulkopuolisen sijoituksen viimeisenä vuotena ja suunnitelman tarkoituksena on konkretisoida jälkihuollon tavoitteet selkeiksi arkipäivissä toteutettaviksi ja arvioitaviksi asioiksi. Nuoren oma rooli suunnitelman tekemisessä on keskeinen. (Laaksonen 2004b, 15, 17–18, 21.) Jälkihuollon tavoitteena on auttaa nuorta tulemaan sinuiksi itsensä kanssa, löytämään vahvuuksiaan ja käyttämään niitä hyödykseen, oppimaan kokemuksistaan ja saamaan uskoa siihen, että oman elämänsä kulkuun voi vaikuttaa. Tukeamalla ja vahvistamalla nuoren tulevaisuuden näkymiä ja toivoa, tuetaan samalla hänen mahdollisuuksiaan käyttää kokonaisvaltaisesti omia resurssejaan. (Laaksonen 2004b, 10–11, 27.) Käytännössä tämä tarkoittaa usein asunnon järjestämistä, opiskelun ja taloudellisten asioiden hoitamisessa tukemista ja auttamista (Räty 2012, 532, 541; Rousu & Holma 1999, 57–67).

Jälkihuollossa olevaa nuorta tuetaan taloudellisesti vahvasti. Lapsen ja nuoren kodin ulkopuolisen sijoituksen aikana kunta kerää nuorelle itsenäistymisvaroja, jotka kattavat vähintään 40% hänen tuloistaan, korvauksistaan ja saamisistaan.

Lapsen ja nuoren tuloja ovat esimerkiksi eri etuudet kuten elatusapu, eläkkeet ja avustukset. Kunta perii kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen etuudet kattaakseen sijoitetusta lapsesta ja nuoresta aiheutuvia asiakaskuluja esimerkiksi lastensuojeluyksikön asiakaspaikkamaksuja. Itsenäistymisvarat kertyvät näistä perityistä etuuksista, joista 40% siirtyy nuoren itsenäistymisvaroihin. Nuoren siirtyessä jälkihuoltoon itsenäistymisvaroja voidaan käyttää esimerkiksi asunnon kalustamiseen, opiskelumateriaaleihin tai ajokortin hankintaan. Lähtökohtana on se, että itsenäistymisvarat on maksettava nuorelle, kun nuori täyttää 18 vuotta. Kuitenkin sosiaalityöntekijällä on aina vastuu ja velvollisuus arvioida, koska nuori on riittävän kypsä itsenäisesti päättämään omista asioistaan ja rahankäytöstään. Itsenäistymisvaroja voidaan käyttää jälkihuollon aikana sosiaalityöntekijän harkinnan mukaan, ja loput itsenäistymisvaroista on maksettava nuorelle viimeistään, kun hän täyttää 21 vuotta. Sosiaalityöntekijän velvollisuutena on huolehtia, että itsenäistymisvarat käytetään nuoren itsenäistymistä tukevaan toimintaan ja hankintoihin. (LsL 77§; Rätty 2013, 542–544, 546; Saastamoinen 2010, 130–131.) Lisäksi jälkihuollossa olevalle nuorelle voidaan myöntää toimeentulotukea, johon sosiaalihuollon hallussa olevat itsenäistymisvarat eivät vaikuta eikä sen myöntämistä ole sidottu toimeentulotukinormeihin. Toimeentulotukea myönnettäessä on otettava huomioon jälkihuollon tavoitteet ja tarvittaessa jälkihuollon sosiaalityöntekijän on konsultoitava jälkihuollon työntekijää. Huomioitavaa on se, että taloudellisen tuen on oltava riittävä. (Laaksonen 2004b, 41; Rätty 2013, 545.)

Jälkihuolto voidaan päättää sitten kun nuori selviytyy arjen toimista itsenäisesti ja tuen tarve päättyy. Myös jälkihuollon päättäminen tehdään suunnitelmallisesti (Laaksonen 2004a, 263). Jälkihuolto voi pisimmillään kestää siihen asti, kunnes nuori täyttää 21 vuotta tai kun nuori ei halua jälkihuoltoa enää jatkaa (LsL 75§). Jälkihuolto on nuorelle vapaaehtoista, mutta ei kunnalle. Vaikka nuori aluksi kieltäytyisi jälkihuollosta, hänellä on aina mahdollisuus tulla takaisin avun piiriin, aina 21 syntymäpäiväänsä saakka ellei sijoituksen päättymisestä ole kulunut viittä vuotta. (Laaksonen 2004b, 12.)

4 TUTKIMUKSEN KOHDERYHMÄ JA TOTEUTUS

Tutkimukseni sai alkunsa työnantajani Lastensuojeluyksikkö Pihakoivun toiveesta selvittää jälkihuollon toimivuutta heidän asiakkailla. Alkuperäinen ajatus oli tutkia mitä toiveita ja odotuksia nuorilla on jälkihuollolle ja kuinka jälkihuolto on pystynyt niihin vastaamaan. Keskusteluiden myötä aihe laajeni koskemaan myös itsenäistymistä ja nuorten määritelmiä siitä.

Tutkimuskysymykset:

- Mitä itsenäisyys nuorten mielestä on?
- Mitä odotuksia ja toiveita nuorilla on jälkihuollolle?
- Miten jälkihuolto tukee nuoria heidän itsenäistymisessä?
- Onko jälkihuolto vastannut nuorten tarpeisiin?
- Mitkä jälkihuollon tukitoimet ovat tärkeimpiä jälkihuollon asiakkaille?

4.1 Lastensuojeluyksikkö Pihakoivu Ky

Lastensuojeluyksikkö Pihakoivu Ky on yksityinen, vuonna 2006 perustettu lastensuojelupalveluita tuottava yritys Seinäjoen Ylistarossa, joka tarjoaa monenlaisia lastensuojelun palveluita. Pihapiirissä on neljä sijaishuoltoyksikköä, jotka tarjoavat huostaanotetuille ja avohuollon tukitoimena sijoitetuille lapsille ja nuorille kodinomaisen kasvuympäristön. Lisäksi palveluihin kuuluu perhekuntoutus, jolloin Pihakoivuun tulee koko perhe. Sijaishuoltoyksiköiden yhteyteen on rakennettu kolme perheasuntoa, joissa perheet asuvat kuntoutuksen ajan. Myös lapsen vaihdot vanhemmalta toiselle sekä valvotut että tuetut tapaamiset ovat mahdollisia toteuttaa Pihakoivussa. (Pihakoivu Lastensuojeluyksikkö.)

Pihakoivun jälkihuoltoa toteuttaa jälkihuollon tiimi, johon kuuluu avohuollon johtaja, jälkihuollon työntekijä, nuoren oma ohjaaja sekä nuoren sosiaalityöntekijä. Jälkihuolto toteutetaan aina yksilöllisen ja tavoitteellisen jälkihuoltosuunnitelman mukaisesti, josta sovitaan asiakassuunnitelmanneuvottelussa yhdessä sosiaalityönte-

kijän kanssa. Samalla sovitaan myös viikoittaisten käyntien määrä sekä tuen tarve. Jälkihuollossa nuoren arjen hallinnan taidot ovat keskeisessä osassa ja nuorta tuetaan vahvasti koulunkäyntiin sekä ammatin hankkimiseen. Yhteistyö eri toimijoiden kanssa esimerkiksi koulujen ja työharjoittelupaikkojen kanssa ovat tärkeässä asemassa nuoren kouluttamista tuettaessa. Pihakoivun jälkihuoltoa toteutetaan Pihakoivun omissa itsenäistymisasunnoissa, joita on neljä, tukiasunnossa Seinäjoella tai nuoren omalla asunnolla lähikunnissa. (Pihakoivu Lastensuojeluyksikkö.)

4.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimukseeni osallistui kymmenen nuorta, joista seitsemän ovat tai ovat olleet Pihakoivun jälkihuollon asiakkaita ja kolme ovat pian 18 vuotta täyttäviä nuoria, jotka ovat lähiaikoina aloittamassa jälkihuoltoa. Jo jälkihuollon piiriin kuuluvat vastasivat kyselyyn, jossa pyydettiin määrittelemään itsenäisyys ja mitä vastaajien tulisi vielä oppia ollakseen itsenäisiä. Lisäksi kysyin mitä odotuksia heillä oli jälkihuollolle ollut, mihin he ovat saaneet tukea jälkihuollolta sekä onko jotain, mihin eivät ole jälkihuollolta tukea saaneet. (Liite 4). Kymmenestä vastaajista yksi oli ollut tähän mennessä jälkihuollon asiakkaana alle puoli vuotta, kolme 1-1,5vuotta ja kaksi 2-2,5vuotta. Yksi vastaajista oli jo lopettanut jälkihuollon, oltuaan jälkihuollon asiakkaana alle vuoden. Pian 18 vuotta täyttävistä sijaishuollon asiakkaista kaikki kolme olivat päättäneet jatkaa lastensuojelun asiakkuuttaan jälkihuollossa. Vastaajista kolme opiskeli tällä hetkellä, kolme oli työttömiä tai ilman opiskelupaikkaa ja yksi äitiyslomalla. Haastateltavilla oli jokaisella opiskelupaikka. Jälkihuollon työntekijä kävi asiakkaiden luona yhdestä kolmeen kertaan viikossa, käynti kesti kerrallaan puolesta tunnista kolmeen tuntiin. Jokaisen vastaajan mielestä käyntien määrä oli riittävä.

Kyselylomakkeen painopiste oli saaduissa tukimuodoissa ja niiden tärkeydessä. Loput kolme haastattelin (Liite 5). Haastatteluissa painopiste oli odotuksissa, mitä nuoret odottavat ja toivovat jälkihuollolta sekä mihin he tulevat tarvitsemaan apua ja tukea. Molemmilta kohderyhmiltä selvitin vielä, mitä itsenäisyys heidän mielestään on, milloin he voivat sanoa olevansa itsenäisiä ja mitä itsenäiseen elämään kuuluu. Lisäksi haastattelin Pihakoivun jälkihuollon työntekijää selvittääkseni, mitä

Pihakoivun jälkihuolto konkreettisesti tekee, myös häneltä pyysin itsenäisyyden määritelmää.

4.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on todellisuuden kuvaaminen, jossa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja kokoamaan aineistoa luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157, 160.) Laadullisen tutkimuksen tulosten kannalta on tärkeää, että tutkimukseen osallistujat tietäisivät tutkittavasta aiheesta mahdollisimman paljon tai, että heillä olisi kokemusta tutkittavasta asiasta. Tästä syystä kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotoksena ja tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. (Kiviniemi 2001, 68; Hirsjärvi ym. 2007, 160; Tuomi & Sarajärvi 2002, 88.)

Laadullisen tutkimuksen aineiston keruussa käytetään metodeja, jotka vievät tutkijan lähelle tutkittavaa kohdettaan ja pyrkimyksenä on tavoittaa tutkittavien näkökulma ja näkemys tutkittavana olevasta ilmiöstä (Kiviniemi 2001, 68). Laadullisessa tutkimuksessa suositaan ihmistä tiedon keruun instrumenttina, jolloin tutkija luottaa enemmän omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittaviensa kanssa kuin mittausvälineillä hankittavaan tietoon (Hirsjärvi ym. 2007, 160). Laadullisen tutkimuksen yleisimpiä aineistonkeruumenetelmiä ovat kyselyt, haastattelut, havainnointi sekä erilaisiin dokumentteihin perustuvat tiedot. Niitä voidaan käyttää erikseen tai eri tavoin yhdisteltynä tutkittavan ongelman ja tutkimusresurssien mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73; Hirsjärvi ym. 2007, 160.) Laadullisessa tutkimuksessa määrä ei korvaa laatua. Aineistona voi olla vaikkapa vain yksi haastattelu tai joukko yksilöhaastatteluja. Koska tarkoituksena ei ole etsiä keskimääräisiä yhteyksiä eikä tilastollisia säännönmukaisuuksia, voi yksikin hyvä haastattelu riittää. (Hirsjärvi ym. 2007, 176.)

4.3.1 Kysely

Yksi perinteisimmistä aineistonkeruumenetelmistä on kyselylomake. Kyselyn muoto vaihtelee kohderyhmän ja tarkoituksen mukaan, joskus tutkija itse on paikalla ja joskus joku muu, joka valvoo kyselyn täyttämistä. (Valli 2007, 102.) Itse käytin tutkimuksessani kontrolloitua kyselyä, jossa lomakkeet jaetaan henkilökohtaisesti ja samalla voidaan vastata osallistujien mahdollisiin kysymyksiin (Hirsjärvi ym. 2007, 191–192). Perehdytin jälkihuollon työntekijän aiheeseeni ja hän vei kyselylomakkeet jälkihuollon asiakkaille ja oli tarvittaessa apuna ja vastasi nuorten mahdollisiin kysymyksiin lomakkeesta.

Kyselylomakkeessa kysymysten tulee olla yksiselitteisiä ja ne eivät saa olla johdattelevia (Valli 2007, 102). Täsmällisiä asioita pitää kysyä suoraan ja yksinkertaisilla kysymyksillä (Hirsjärvi ym. 2007, 192). Kyselylomakkeen pituutta täytyy harkita tarkkaan, että kohderyhmä jaksaa vastata koko kyselyyn (Valli 2007, 104). Lomakkeessa voi olla myös avoimia kysymyksiä, joiden etuna on se, että ne voivat tuottaa uusia ideoita sekä tuoda vastaajan mielipiteen esiin perusteellisemmin (Valli 2007, 124). Käytin tutkimuksessani kyselylomaketta, joka sisälsi taustakysymykset, avoimia kysymyksiä sekä taulukot jälkihuollon osa-alueista, mihin nuoren on mahdollista saada apua, näitä ovat asunnon etsintä, raha-asioiden hoito, viranomaiskäynnit, erilaisten lomakkeiden täyttö, nuoren terveys, kodinhoito, ruokahuolto, päihteiden ongelmakäyttö, päivärhythmi, koulun ja/tai työn hoitaminen sekä harrastukset ja muut sosiaaliset toiminnat. Lisäksi taulukoissa oli avoin kohta, johon nuori sai lisätä avuntarpeensa, jos sitä ei valmiiksi löytynyt. Taulukoihin nuori sai itse määritellä mihin tarvitsi apua jälkihuollon alkaessa, mihin saa apua tällä hetkellä sekä mihin tarvitsisi tällä hetkellä lisää apua. Avoimilla kysymyksillä selvitin nuorten odotuksia jälkihuollolle sekä määritelmiä itsenäisyydestä ja mielipiteitä, milloin nuori kokee olevansa itsenäinen. Ennen kyselyiden laittamista eteenpäin kävin kyselylomakkeen läpi jälkihuollon työntekijän kanssa. Hän tuntee vastaajat ja osasi sanoa oliko lomake liian monimutkainen vai tarpeeksi selkeä. Lomakkeesta muokattiin tiivis ja selkeä kokonaisuus, johon jokaisella jälkihuollon asiakkaalla oli mahdollisuus vastata.

4.3.2 Teemahaastattelu

Teemahaastattelulle on tyypillistä keskustelunomaisuus, vaikka haastattelu tapahtuu tutkijan aloitteesta ja usein myös tutkijan ehdoilla. Haastattelun aihepiirit eli teemat ovat tiedossa, mutta kysymyksille ei ole aseteltu tarkkaa muotoa ja järjestystä. (Hirsjärvi ym. 2007, 203; Eskola & Vastamäki 2007, 25; Tuomi & Sarajärvi 2002, 75.) Haastattelun teemat määritetään etukäteen ja haastattelija pitää huolen siitä, että kaikki etukäteen päätetyt teemat käydään haastateltavan kanssa läpi (Eskola & Vastamäki 2007, 27). Haastattelun etuna on sen joustavuus. Haastattelijalla on mahdollisuus esittää kysymys uudelleen, oikaista väärinkäsityksiä, selvittää sanamuotoja ja käydä keskustelua. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75.) Haastattelupaikka tulee valita tarkoin haastattelun onnistumisen kannalta. Haastattelu voidaan tehdä periaatteessa missä vain, kunhan ottaa huomioon, että haastattelu- paikka on mahdollisimman rauhallinen eikä muita virikkeitä ole tarjolla. Haastateltavalle paikan tulisi olla mukava ja turvallinen, jolloin haastattelulla on paremmat mahdollisuudet onnistua. Paras haastattelupaikka sekä haastateltavalle että haastattelijalle olisi, jos löytäisi mahdollisimman neutraalin paikan. (Eskola & Vastamäki 2007, 28-29.) Tutkimukseni teemahaastattelut käsittivät samoja aiheita kuin kyselylomake, painottuen kuitenkin aikaan ennen jälkihuoltoa eli nuorten odotuksiin, toiveisiin ja tarpeisiin. Lisäksi kysyin myös heiltä määritelmän itsenäisyydelle. Järjestin haastattelut niin, että aikaa oli riittävästi ja minimoin häiriötekijät. Jokainen haastattelu pystyttiin suorittamaan alusta loppuun keskeytyksettä. Nauhoitin kaikki haastattelut, jonka jälkeen litteroin (aukikirjoitin) ne mahdollisimman pian.

4.4 Aineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen aineiston analyysi voi olla luonteeltaan joko analyyttistä ja/tai synteettistä. Aineiston luokittelu ja systemaattinen jäsentäminen eri teema-alueisiin edustaa analyyttistä luonnetta. Tärkeää on kuitenkin myös löytää aineistosta synteesiä luova temaattinen kokonaisuus, joka kannattaa koko aineistoa. (Kiviniemi 2001, 78.) Laadullisen tutkimuksen aineistosta ei tehdä päätelmiä yleistettävyyttä ajatellen (Hirsjärvi ym. 2007, 177; Tuomi & Sarajärvi 2002, 86), vaan tutkimuksen analyysissä pyritään kuvaamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa, ym-

märtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle (Tuomi & Sarajärvi 2002, 88). Tuomi ja Sarajärvi (2002, 93–94) esittelevät kirjassaan Jyväskylän yliopiston filosofian laitoksen tutkijan Timo Laineen rungon laadullisen tutkimuksen analyysin etenemisestä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93–94):

- Päätä, mikä aineistossa on kiinnostavaa ja tee vahva päätös!
- Käy aineisto läpi, erota ja merkitse ne asiat, jotka sisältyvät kiinnostukseen.
- Jätä kaikki muu pois tästä tutkimuksesta.
- Kerää merkityt asiat yhteen ja erikseen muusta aineistosta.
- Luokittele, teemoita tai tyypitele aineisto.
- Kirjoita yhteenveto.

Tämä Laineen kuvaus paljastaa laadullisen tutkimuksen aineiston analyysin pulonkaulat. On hyvä tiedostaa, että laadullisen tutkimuksen aineistosta löytyy aina useampi mielenkiintoinen asia. Silti on rajattava tarkka alue/ilmiö, joka analysoidaan perin pohjin, jonka tulee olla linjassa tutkimuskysymysten kanssa. Tutkimuksessani tämä ilmiö on jälkihuolto ja itsenäistyminen (Tuomi & Sarajärvi 2002, 94; Kiviniemi 2001, 79.)

Oma kyselylomakkeeni sekä haastatteluni vastasivat tarkasti tutkimuskysymyksieni, joten ylimääräistä aineistoa ei paljoakaan minulle tullut. Aloitin analysoinnin koamalla eri kysymysten kaikki vastaukset samalle paperille. Tämän jälkeen kokosin vastaukset tutkimuskysymysten alle eli teemoitin vastaukset neljän teeman alle; odotukset jälkihuollolle, jälkihuollon tuki itsenäistymisessä, tärkein jälkihuollon tuki sekä itsenäisyyden määritelmä. Teemani nousivat suoraan tutkimuskysymyksistäni. Yhdistelin samankaltaisia vastauksia, joista sain käsitystä, kuinka moni on vastannut samantyyllisesti. Analysoinnissa käytän ilmaisua ”monet vastaajista”, joka tarkoittaa puolia tai sitä enemmän vastaajista. Pohdin vastauksia ja etsin yhtäläisyyksiä teoriaan ja aikaisempiin tutkimuksiin, niitä myös löytäen.

4.5 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa ei ole olemassa minkäänlaisia yksiselitteistä ohjetta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 135). Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Aineiston tuottamisen olosuhteet ja aineiston luokitteluperusteet on hyvä selittää tarkasti ja totuuden mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2007, 227.) Tutkijan tulee antaa riittävästi tietoa lukijoille siitä, miten tutkimus on tehty, jotta he voivat arvioida tutkimuksen tuloksia (Tuomi & Sarajärvi 2002, 138).

Laadullista tutkimusta voidaan arvioida reliaabeliudella, joka tarkoittaa tutkimuksen toistettavuutta eli sitä, että tutkittaessa samaa henkilöä kahdella tutkimuskerralla saadaan sama tulos (Hirsjärvi ym. 2007, 226; Hirsjärvi & Hurme 2001, 186). Hirsjärvi ja Hurme (2001, 186) painottaa kuitenkin, että ihmiselle on ominaista ajassa tapahtuva muutos, joten tästä tutkimustuloksiin kohdistuvasta määritelmästä on luovuttava varsinkin, kun kyseessä on muuttuvat ominaisuudet, kuten tässä tutkimuksessani. Reliaabelius voidaan todeta myös toisella tavalla. Jos kaksi tutkijaa päätyy samaan tulokseen, voidaan tulosta pitää reliaabelina (Hirsjärvi ym. 2007, 226). Laadullisessa tutkimuksessa aineiston laatu vaikuttaa reliaabelisuuteen. Reliaabelius koskee sitä, kuinka luotettavaa tutkijan analyysi aineistosta on; onko kaikki käytettävissä oleva aineisto huomioitu, onko tiedot litteroitu oikein jne. Tärkeää on myös, että tulokset heijastavat tutkittavien ajatusmaailmaa niin pitkälle kuin mahdollista. Aineistoa analysoitaessa on kuitenkin aina muistettava, että haastattelujen tulos on aina seurausta haastattelijan ja haastateltavan yhteistoinnista. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 189.)

Toinen tapa, jolla laadullista tutkimusta voidaan arvioida, on validius. Sillä tarkoitetaan tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Kyselylomakkeiden vastauksia on hankala arvioida valideiksi, koska vastaajat ovat voineet ymmärtää kysymykset eri tavalla kuin tutkija on ne tarkoittanut. Jos tutkija analysoi tuloksia edelleen oman ajattelumallinsa mukaisesti, ei tuloksia voida pitää tosina ja pätevinä eli valideina. Haastattelututkimuksen tekijät voivat ajatella, että kaikki ihmiset ja heidän kokemukset ja kuvaukset ovat ainutlaatuisia, ettei kahta samanlaista tapausta ole. (Hirsjärvi ym. 2007, 227.)

4.6 Tutkimuksen eettisyys

Ihmisoikeudet muodostavat ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisen perustan. Tutkimukseen osallistuvan henkilökohtaiseen suojaan kuuluu se, että 1) tutkijan on selvitettävä osallistujalle tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja mahdolliset riskit, 2) osallistujilla on ehdoton vapaaehtoisuus osallistua tutkimukseen, 3) osallistuja tietää, mistä tutkimuksessa on kyse, 4) osallistujien oikeudet ja hyvinvointi turvataan, 5) tutkimustiedot ovat ehdottoman luottamukselliset, 6) tutkimustulokset ovat ehdottoman nimettömiä ja 7) tutkijan on noudatettava omia lupaamiaan sopimuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 128.) Eettisiä ratkaisuja liittyy kaikkiin tutkimuksiin. Varsinkin ihmistieteessä joudutaan eettisten kysymysten äärelle tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Eettisiä kysymyksiä pohditaan jo mietittäessä tutkimuksen tarkoitusta: miten tutkimus parantaa tutkittavana olevaa inhimillistä tilannetta? Jo tutkimussuunnitelmaa tehdessä pyydetään suostumus tutkimukseen osallistujilta, taataan tutkimuksen luotettavuus ja harkitaan mahdollisia seurauksia, joita voi tutkimukseen osallistujille aiheutua. Haastattelutilanteessa selvitetään tietojen luottamuksellisuus ja otetaan huomioon, mitä itse haastattelutilanne voi haastateltavalle aiheuttaa. Litteroinnissa on esillä jälleen luottamuksellisuus ja se, miten uskollisesti kirjallinen litterointi noudattaa haastateltavien suullisia lausumia. Analysoidessa tulee ottaa huomioon miten syvällisesti ja kriittisesti haastattelut voidaan analysoida ja voivatko haastateltavat sanoa, miten heidän lauseitaan on tulkittu. Tutkijan eettinen velvollisuus on esittää tietoa, joka on niin todennettua ja varmaa kuin vain on mahdollista. Raportoitaessa on erityisen tärkeää luottamuksellisuus ja yksityisyys ja tietoisuus siitä, mitä seurauksia julkaistulla raportilla voi haastateltaville, heitä koskeville ryhmille ja instituutioille olla. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 19-20.) Tutkimuksen uskottavuus perustuu siihen, noudattaako tutkija hyvää tieteellistä käytäntöä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 129; Hirsjärvi ym. 2007, 23).

Huomioin eettiset periaatteet siten, että anoin tutkimusluvan sijoittavilta kunnilta, koska tutkimukseni koski lastensuojelun sijaishuollossa ja jälkihuollossa olevia nuoria. Yhteen kuntaa tein kirjallisen anomuksen, loppuihin riitti sähköinen lupahakemus. Lisäksi pyysin alle 18 vuotiaiden huoltajilta luvan haastatella heidän lapsia. Nuorten osallistuminen tutkimukseen oli täysin vapaaehtoista ja jokaiselle osallistujille selitettiin, mistä tutkimuksessa on kyse, he saivat tiedon myös kirjallisesti.

Kyselylomakkeet sai palauttaa nimettömästi, suljetussa kirjekuoressa minulle. Nauhoitetut haastattelut litteroin mahdollisimman nopeasti ja tuhosin nauhoitteen heti sen litteroituani. Täytetyt kyselylomakkeet hävitin polttamalla, kun aineiston analyysi oli valmis. Kukaan muu ei ole kyselylomakkeita nähnyt eikä haastattelunauhoitteita kuullut. Kyselylomakkeessa en kysynyt vastaajien ikää, eikä lastensuojeluhistoriaa säilyttääkseni heidän yksityisyyden. Kyseessä oli saman lastensuojelulaitoksen nuoria, joten nuorten tunnistettavuus olisi saattanut vaarantua ainakin työyhteisössäni sekä sosiaalitoimessa.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Nuorten määritelmä itsenäistymisestä

Vastaajat kuvasivat itsenäistymistä hyvin selkeästi arjen toimintoihin liittyväksi henkiseksi kasvuksi ”..kukaa ei káske, mitä sun pitää tehdä..”, ”sillon, ku tajuaa, et Hei! pitää siivota ja tehdä ruokaa ja ajois nukkumaan”. Itsenäistymistä on se, että huolehtii omista asioistaan, asunnosta, ravinnosta, terveydestä, hoitaa paperiasiat ja hallitsee raha-asiat. Täsmällisyyttä ja sovitua asioista ja tapaamisista kiinnipitäminen koettiin myös itsenäisyyden merkiksi. Laajemmin ajateltuna itsenäistymisen oli oman elämän hallintaa, arjen sujumista sekä vastuunottoa itsestä, ”..niinku elämäs pitää pitää järjestykses asiat..”. Vastauksista kävi myös ilmi, että itsenäistymisen ei tarkoita yksin oloa ja yksin selviytymistä. Vastaajien mukaan se, että joskus pyytää apua tai neuvoja, ei murena itsenäisyyden tunnetta ”..silti tulee varmaan sellasia, et tarvii apua..”. Yksi vastaajista painotti omia valintoja ”..jos opiskelet tai teet töitä, ni se on ihan itestä kii, kuinka sielä menee, ei koulua kukaa sun puolesta käy. Ne on niitä omia valintoja..”. Omista valinnoista kertoi myös se, että vastaajat halusivat kokeilla ja kokea asioita myös itse, vaikka se tarkoittaisi epäonnistumista ”..se, ettei kukaa ohjaaja sörki ja söösää mun asioita..”.

Vastaajat kuvasivat itsenäistymistä paljolti teoilla, sitä mitä osaa tehdä ja sitä mitä ei osaa tehdä. Kukaan vastaajista ei määritellyt itsenäistymistä vapautena tekemään, mitä haluaa. Myöskään aikuisen oikeuksista, ei kukaan maininnut. Yhteiskunnallisessa itsenäisyyden ja aikuisuuden määritelmässä, nämä seikat tulivat esille. Mistä tämä johtuu? Kysyin tutkimuksessani myös, mitä nuorten tulisi vielä oppia, että voisivat sanoa olevansa itsenäisiä. Vain kaksi vastaajaa oli sitä mieltä, että pärjää mielestään hyvin itsenäisesti ”.. ihan ok, vaikka vielä on oppimista, et kaikki menis täydellisesti..”. Loput kertoivat konkreettisia asioita kuten esimerkiksi raha-asioiden hoito, hygieniasta, terveydestä ja vaatehuollosta huolehtiminen olevan asioita, joita pitäisi vielä oppia. Tuloksista voisi olettaa, että nuorilla on vielä niin paljon konkreettisia asioita opittavana, että he eivät ole vielä ehtineet ajatella itsenäistymistä ja aikuistumista laajempina käsitteenä; mitä vastuita ja vapauksia, oikeuksia ja velvollisuuksia aikuisuus tuo. He kertoivat olevansa itsenäisiä sitten,

kun osaa hallita ja hoitaa elämänsä. Tämä piti sisällään kaikki konkreettiset teot, mitä yllä on mainittu. Vain yksi kertoi, ettei ajattele itsenäistymistä mitenkään erikoisena asiana, ”suurena juttuna”, vaan normaalina elämänkulkuna ja kehityksenä ”Ei sitä osaa ajatella mitään itsenäisyshommelia, ku se on mun mielestä ihan normaalia eloa. Emmä huomaa mitään ”jee mä oon itsenäinen” tuola, mun mielestä se on ihan normaalia arkea.”

Lastensuojelun jälkihuollolla on velvollisuus taata itsenäistyville nuorille riittävä toimeentulo. Tämä tarkoittaa, että nuoret saavat mm. toimeentulotukea. Onko se liian ”helppoa” rahaa? Edistääkö tämä nuorten itsenäistymistä, kun yhteiskunta määrittää itsenäisyyden osaksi työnannon ja taloudellisen riippumattomuuden? Jälkihuollon työntekijä pohti myös asiaa, ja totesi, että he (jälkihuollon työntekijä ja sosiaalityöntekijä) kannustavat tukien hakemiseen ja keuhvat, kun nuoret ovat itsenäisesti tukiasiat hoitaneet, sen sijasta, että he kannustaisivat hakeutumaan viikonloppu- ja/tai iltatöihin. Jäin pohtimaan riittäisivätkö nuorten voimavarat ja kypsyys työntekoon opiskelujen ohella vai meneekö kaikki energia opiskeluihin tai arjen pyörittämiseen? Usein sijaishuollosta itsenäistyvillä nuorilla on enemmän ongelmia elämässä kuin ”normaalioloissa” kasvaneilla, taustalla vaikuttaa lapsuuden ja nuoruuden aikana koetut asiat. Tästä syystä on hyvä, että taloudellinen toimeentulo taataan ja sillä tuetaan nuorten sijoittumista ympäristöön ja yhteiskuntaan ja näin ollen autetaan itsenäistymään.

Vastaajat eivät kokeneet esimerkiksi sosiaalitoimen taloudellista apua itsenäistymisen estäjänä. Moni kertoi työnannon ja koulun käynnin kuuluvan itsenäisyyteen ja sen, että tulee itse toimeen. Silti moni liitti viranomaisten lomakkeiden ja viranomaiskäyntien hoitumisen itsenäistymiseen. Tästä voi olettaa, että se mistä raha tulee, ei ole väliä itsenäistymiselle, kunhan sen riittävydestä huolehtii ja sitä muistaa hakea ajoissa lisää. Tätä väitettä tukee myös avoimet vastaukset liittyen sosiaalitoimen ja kelan etuuksiin ”..sit ku mä osaan täyttää kaikki laput, ni sit en tartte enää apua..” ja ”..sit ku viranomaisasiat menee hyvin, paperien täyttö, ni aika lailla sitte oon itsenäinen..”. Taloudellinen riippumattomuus ja työteko ovat itsenäisyyden määritelmiä, voiko liian helppo raha olla myös este itsenäistymiselle ja aikuisuudelle? Kouluttautuminen ja ammatin hankkiminen on kuitenkin yleisen käsityksen mukaan yksi aikuisuuden merkki. Miksi koulutus ja työteko ovat haastavia

asioita jälkihuollon nuorille? Teoriassa käsittelin sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren mahdollisia haasteita. Lapsuuden ja nuoruuden perhe antaa mallia, kuinka elämässä toimitaan, voisiko olettaa, että myös tämä malli tulee kotoa? Uusitalo (2007, 29) toteaaakin vanhempien olevan lastensa peilejä. Jos vanhemmat ovat vähävaraisia ja hakevat etuuksia sosiaalitoimelta ja työvoimatoimistosta, olettavatko nuoret sen kuuluvan aikuisuuteen? Kehitysteorioiden mukaan ihmisen pitää lapsuudestaan asti selvittää kehitystehtäviä siirtyäkseen seuraavalle tasolle. Lapsuuden kriisit ja stressitilanteet vaikuttavat kehitystehtävistä selviytymiseen, joten ovatko lapsuuden ajan ongelmat ja selvittämättä jääneet kehitystehtävät olla syynä joidenkin nuorten kouluttautumishaluttomuuteen? Tähän ei tutkimukseni anna vastausta. Mistä nuorten määritelmät itsenäisyydelle syntyy? Mitä nuoret pitävät normaalina aikuisuutena? Onko normaali aikuisuus sitä, mitä lapsuuden kotona on ollut? Kuinka vaikeaa aikuisuuden määritelmän muokkaaminen on vai pystyykö sitä muokkaamaan? Nämä olisivat mielenkiintoisia jatkotutkimusten aiheita.

5.2 Nuorten odotukset jälkihuollolle

Tutkimuksesta kävi ilmi, että suurin osa jälkihuollon asiakkaista odotti jälkihuolloilta tukea itsenäistymisessä ja taloudellista apua. Nuoret halusivat apua vaikeiden asioiden hoitamisessa, mutta he ymmärsivät myös, että heidän itse pitää olla aktiivisia ”..asioita hoidetaan pääasias itte, mutta tarvittaessa saa apua ja ohjausta..”. Monet myös odottivat aikuisen läsnäoloa ja luotettavaa aikuista, jolle voi puhua mieltä askarruttavia asioita ”..sitte ku asuu yksin, ni on mukava, ku käydään kuuntelemas, jos on jotain kerrottavaa..”. Jälkihuollon työntekijältä toivottiin keskustelujen myötä myös ”järjen päähän takomista” ja ”sujuvaa yhteistyötä ja ymmärrystä”. Apua ja neuvoja toivottiin täsmällisesti siihen asiaan, johon kaivattiin neuvoja ”..että jos mä pyydän apua johonki asiaan, ni mä saan sitä, mitä mä kysyn, siihen sitä apua, eikä sieltä reunoilta kaikkee muuta..”, ”..että ne opettaa mulle asioita, joita en osaa..”. Jälkihuolto koettiin enemmän hyödyksi, kuin haitaksi ja siltä toivottiin apua ”..omille jaloille nousussa..”, ”.. on turvattu se, ku muuttaa omilleen, ni asiat on paljo vaikeempia, ei sitä osaa heti laskuja maksaa ja muutenki saa tukea moniin asioihin..”.

Mielenkiintoista vastauksissa oli se, että monet odottivat *aikuista* käymään, he halusivat *aikuisen* tukea ja neuvoja. Tuloksista voisi olettaa, että jälkihuollon asiakkaat eivät pidä itseään vielä aikuisina, vaikka täysi-ikäisiä ovatkin. Samankaltaiseen tulokseen oli päätyneet myös Huotari (2010, 58), joka kirjoitti tutkimuksessaan ikänsä puolesta aikuisista, jotka eivät selviä vielä itsenäisesti. Yhteiskunnallisen määritelmän mukaan aikuisuuteen ja itsenäisyyteen kuuluu vastuullisuus. Eräs vastaajista kaipasi jälkihuollolta ”järjen päähän takomista”. Oletuksena, että jälkihuollon työntekijä opettaisi järkevää toimintaa ja ajattelutapaa, voisiko tämän olettaa olevan vastuullisuuden etsintää?

Eniten nuoret toivoivat apua raha-asioiden hoitamiseen, kuten laskujen maksuun ja rahan järkevään käyttämiseen, että rahat riittävät koko kuukauden, ennen kuin opintotuki tms. maksetaan. Toiseksi eniten apua kaivattiin viranomaiskäynneille esimerkiksi sosiaalitoimessa, työvoimatoimistossa ja Kelassa, ainakin ensimmäisillä kerroilla. Monille erilaisten etuuslomakkeiden täyttö oli haastavaa ja ne koettiin vaikeaselkoisiksi ”..ne ei oo suomenkieltä ja niis on asiat kysytyt niin vaikiasti..”. Jonkin verran apua kaivattiin ruokahuoltoon, ihan konkreettisesti opetusta ruoanlaittoon ja kaupassa käyntiin. Päivärytmin ylläpitämisessä ja koulu- tai työasioiden hoitoon kaivattiin myös apua. Kodinhoito onnistui lähes kaikilta, eikä siihen juurikaan kaivattu apua.

Nuorten itsenäisyyden määritelmät ja odotukset jälkihuollolle vastasivat toisiaan. Nuoret odottivat tukea niihin asioihin, jotka itse mielsivät kuuluvan itsenäisyyteen ja aikuisuuteen.

5.3 Jälkihuollon tuki nuorten itsenäistymisessä

Pihakoivun jälkihuolto auttaa, tukee ja neuvoo asunnon etsinnässä, raha-asioiden hoitamisessa, viranomaiskäynneissä, lomakkeiden täyttämässä, itsestä huolehtimisesta, kodinhoidossa, ruokahuollossa, päivärytmissä, koulu- ja työasioissa, harrastuksissa sekä mahdollisissa päihdeongelmissa, ohjaamalla nuoria jatkohoittoon. Näistä asioista koostui kyselylomakkeen vastaustaulukot sekä teemahaastattelun runko. Tarvittavan tuen määrästä ja tavoitteista sovitaan sosiaalitoimen asiakassuunnitelmapalaverissa ja ne kirjataan asiakassuunnitelmaan. Ensimmäi-

nen jälkihuollon asiakassuunnitelma tehdään nuoren viimeisessä sijaishuollon palaverissa. Suunnitelmaa kirjataan asiakkaan lastensuojelun historia sekä jälkihuollon tavoitteet. Tavoitteet ovat yleisiä esimerkiksi arjen sujuminen, koulun- tai työsäkäynti, ruokahuolto ja toimeentulo. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan nuoren läheisverkosto, yhteistyötahot ja harrastukset sekä se, kuinka usein jälkihuollon työntekijä nuoren luona käy. Vaikka tavoitteet ovat yleisiä, käytännön työ on konkreettista ja työtehtäviä on ollut laidasta laitaan, pyykinpesun ohjeistamisesta toimeentulotukihakemuksien täyttöön ja yhteisestä ruoanlaitosta terapeuttiin keskusteluihin. Useimmiten suunnitelmaa tarkistetaan kolmen kuukauden välein, jolloin tarkastellaan tavoitteiden toteutumista ja käyntien riittävyttä sekä asetetaan uudet tavoitteet. Myös harvemmin järjestettävät asiakassuunnitelmapalaverit ovat mahdollisia, se riippuu nuoren jälkihuollon tuen tarpeesta. (Laaksonen 2004b, 18–19; Kuusisto 30.10.2013.)

Pääasiassa vastaajat olivat tyytyväisiä saatuun tuen määrään. Kodin hoitamiseen, itsestä huolehtimiseen ja ruokahuoltoon ei tarvittu lisää apua, neljä vastaajista ei ollut alun perinkään tarvinnut näihin apua. Loput vastaajista oli apua aluksi tarvinnut, mutta tällä hetkellä nämä osa-alueet hoituivat itsenäisesti, vain kaksi vastaajista toivoi näihin hieman lisää apua, joista toisella oli konkreettinen toive ”tukea lääkkeiden ottoon”. Päihteiden ongelmakäyttöä oli vain harvalla ja vain yksi toivoi siihen jonkin verran lisää apua. Suurin osa vastaajista sai apua viranomaiskäynteihin sekä lomakkeiden täyttämiseen, tuki ja apu oli vahvaa ja se oli enemmistön vastaajien mielestä riittävää. Raha-asioiden hoitamiseen vastaajat saivat apua ja neuvoja, ”..nyt selviän paljo paremmin, ku pari vuotta sitte, raha-asiat hoituu paremmin eikä oo velkojakaa..”, mutta niihin neuvoja kaivattiin myös jonkin verran lisää, samoin kuin koulun- ja työn hoitamiseen.

Tutkimuksessa käy ilmi, että vastaajien luottamus jälkihuoltoon ja jälkihuollon työntekijään on vahva. He saavat sitä apua, mitä tarvitsevat ”..jos tarvitsen johonkin apua, niin apua saan..” ja uskaltavat sitä myös pyytää ”..emmä kyllä keksi, mihin en vois pyytää apua tai mistä en vois jutella, mä pystyn puhumaan kaikesta..”. Avun vastaanottaminen on ollut vastaajille välillä haasteellista ”on ollu ongelmia, joihin ei aluks kehdannu pyytää apua..”, hän kuitenkin totesi, että ”lopuksi asia on aina ratkennut”. Eräs vastaajista totesi, että ei ole mitään mihin ei ole saanut apua,

mutta ”avun vastaanottaminen on ollut ittestä kii”. Myös jälkihuollon työntekijä koki luottamuksen saamisen työnsä peruspilariksi. Hänen mukaan puhuminen on nuorille tärkeää ja keskusteluyhteyttä ei syntyisi ilman luottamusta. Hän korosti, että ”..monilla ei ole läheistä lapsi-äiti-suhdetta tai ketään, jolle puhua ja joka olisi läsnä aina.. tapahtuu, mitä tapahtuu..”. Tällä hän viittasi siihen, että jälkihuollon ohjaaja pysyy rinnalla, vaikka nuori tekisi jotain väärää. Jälkihuollon nuorta ei hylätä ja jätetä pärjäämään yksin.

Tärkeimpinä auttamisen muotoina vastaajat ovat kokeneet keskustelut ja henkisen tuen sekä järjen päähän takomisen. ”Asioista keskusteleminen, auttaa purkamaan paineita, ku on joku johon luottaa..”, ”..kun saa puhua aikuisen kanssa..”, ”..aina on joku jolle soittaa ja voi luottaa..”. Nuorilla ei välttämättä ole muita aikuisia ympärillä, tai jos on, niin heistä ei välttämättä ole viemään nuorta elämässä eteenpäin esimerkiksi oman sairautensa vuoksi. Jälkihuollon työntekijä vertasi jälkihuollon ohjaajan roolia sijaishuoltoyksikön ohjaajien rooliin. Sijaishuoltoyksikössä on monta aikuista, monta ohjaajaa, jotka välittävät nuoresta, mutta henkilökohtaista suhdetta ainoastaan yhteen ohjaajaan ei usein synny. Jälkihuollon työntekijä on yksi työntekijä, joka auttaa nuoria itsenäistymisen haasteissa. Luottamus syntyy helpommin, kun työntekijä pysyy samana. Työtä ja ohjaamista tehdään nuoren omassa kodissa, ohjaaja tulee tällöin nuoren reviirille, jolloin asetelmakin on jo erilainen. Kuusiston (30.10.2013) mukaan keskustelut ovat arkipäiväisiä, kysellään kuulumisia puolin ja toisin. Nuoret kertovat asioistaan ja ongelmistaan avoimesti ja niihin etsitään yhdessä ratkaisuja. Monet nuoret ovat kokeneet jälkihuollon työntekijän jopa ”varaäidiksi” tai ”äitihahmoksi”.

Havinghurstin (1981) elämänkulkuteorian mukaan vastaajat elävät myöhäisnuoruuden vaihetta, jonka kehitystehtäviä ovat mm. vanhemmista ja muista aikuisista itsenäistyminen sekä taloudellisten asioiden vastuunotto. Nuorten tulee selviytyä näistä kehitystehtävistä tullakseen aikuisiksi. Tulosten mukaan kukaan vastaajista ei ollut vielä selvittänyt näitä kehitystehtäviä. Jälkihuoltoon perehtyessäni tulinkin siihen tulokseen, että jälkihuollon tehtävänä on auttaa nuoria selviytymään tästä kehitystehtävästä, että he saavuttaisivat itsenäisen aikuisuuden.

5.4 Vertailua aikaisempiin tutkimustuloksiin

Tutkimusta aloittaessani yllätyin, kuinka vähän jälkihuoltoa oli tutkittu. Vielä enemmän yllätyin siitä, että nuorten määritelmiä itsenäisyydelle ei ollut tutkittu juuri ollenkaan. Jälkihuolto määritellään tukena vastuulliseen aikuisuuteen kasvamisessa, auttaen nuorta koulu- tai työpaikan etsimisessä, asunnon järjestämisessä sekä raha-asioissa. Lain mukaan tavoitteena on, että nuoresta tulisi itsenäisesti selviytyvä aikuinen (Lsl 35–36§, 75–76§). Valitettavasti jälkihuolto ei toteudu jokaisessa kunnassa samalla tavalla, siitä kertoo aikaisemmin tehdyt tutkimukset, joita esittelen seuraavaksi.

Hanna Härkönen (2003), Merja Saukko (2008) ja Jonna Laitonen (2006) ovat pro gradu-tutkielmissaan tutkineet jälkihuoltoa haastattelemalla sosiaalityöntekijöitä, lisäksi Härkönen ja Laitonen ovat analysoineet jälkihuollon asiakkaiden asiakasdokumentteja. Nämä kolme tutkimusta käsittelevät jälkihuollon sisältöä ja toteutumista. Jokaisesta tutkimuksesta käy ilmi, miten hajanaista jälkihuollon järjestäminen on. Sosiaalityöntekijät kaipaivat selkeämpää toimintamallia ja lisää resursseja, jälkihuolto hukkui muun lastensuojelutyön alle. Merkittävää mielestäni oli se, että vaikka jälkihuolto on lakisääteistä palvelua, tutkimuksista käy ilmi, että jälkihuoltoa ei aina toteuteta lain vaatimalla tavalla.

Anne Varho-Soininen (2003) ja Pauliina Kokkonen (2005) ovat tutkineet sosiaalityöntekijöiden näkökulman lisäksi myös jälkihuoltonuorten näkökulmia jälkihuollon palveluista. Myös näistä tutkimuksista kävi ilmi jälkihuollon epämääräisyys ja se kuinka erilaisilla jälkihuoltoa toteutetaan eri kunnissa. Tutkimuksista selvisi, että nuorten näkökulmasta jälkihuollon luullaan usein olevan vain taloudellista tukea ja asunnon etsimisessä auttamista. Sosiaalityöntekijän rooli oli monesti nuorelle epämääräinen ja tukihenkilö tai jälkihuollon ohjaaja koettiin läheisemmäksi.

Lähimpänä omaa tutkimustani on Rauni Huotarin (2010) Omillaan toimeentuleva aikuinen? Tässä tutkimuksessa selvitettiin jälkihuollon lisäksi nuorten ajatuksia itsenäistymisestä ja aikuisuudesta. Huotari haastatteli kuusi jälkihuollon asiakasta, kaksi jälkihuollon sosiaalityöntekijää sekä kaksi jälkihuollon ohjaajaa. Lisäksi Huotari analysoi jälkihuollon asiakasdokumentteja. Huotarin tutkimustulosten mukaan itsenäistyminen tarkoitti nuorten mukaan omatoimista asioiden hoitoa eli oman

asunnon siivoamista, pyykinpesua sekä laskujen maksamista ja taloudellista riippumattomuutta eli tulee toimeen omillaan, tekee työtä, että voi maksaa vuokran ja laskut. (Huotari 2010, 56.) Itsenäisyyden määritelmien osalta oman tutkimukseni tulokset olivat yhtenäisiä Huotarin tutkimuksen kanssa. Sosiaalityöntekijöiden mukaan itsenäistyminen tarkoittaa itsenäistä asioiden hoitoa sekä selviytymistä itsenäisesti. Itsenäistyminen nähtiin prosessina, jossa nuori rakentaa omaa elämäänsä mm. asunnon ja toimeentulon avulla. Lisäksi sosiaalityöntekijät painottivat tasapainoa vastuun ja vapauden välillä eli nuorten omia tietoisia valintoja elämää koskevilla kysymyksillä. (Huotari 2010, 56.)

Pihakoivun jälkihuoltopalvelu on konkreettisempaa ja tiiviimpää ja pureutuu joka-päiväisiin asioihin ihan pyykin pesusta erilaisiin palavereihin ja avun etsimiseen. Tarpeen mukaan näitä asioita voidaan opettaa kädestä pitäen. Aikaisempien tutkimusten mukaan monissa kunnissa jälkihuolto on vain ja ainoastaan sosiaalityöntekijöiden vastuulla, eikä omaa jälkihuollon työntekijää ole. Jälkihuolto käsitettiin usein pelkästään rahalliseksi tueksi, tapaamisia oli harvoin, joskus jopa vain kerran puolessa vuodessa. Tutkimukseni tulokset osoittavat, että nuoret tarvitsevat paljon muutakin. Pelkkä raha ei riitä. Nuoret tarvitsevat aikuisen, joka käy kylässä ja kuuntelee, ohjaa ja muistuttelee. Luotettava aikuinen, joka uskoo nuoreen, seisoo rinnalla ja kannustaa, opastaa aikuisuuden kiemuroissa on lastensuojeluyksiköstä itsenäistyvälle nuorelle tärkeä. On kuitenkin tärkeää muistaa, että nuorista ei tehdä liian riippuvaisia erilaisista tuista. Tarkoitus on kuitenkin tehdä nuorista itsenäisiä, joten ehdottoman tärkeää on se, etteivät jälkihuollon palvelut tee nuorten puolesta, vaan opastavat nuoria tekemään asiat itse.

Miten nuoret selviytyvät itsenäisestä aikuisuudesta jälkihuollon jälkeen, siihen ei tämä tutkimus vastaa. Mielenkiintoista olisikin uusia tämä tutkimus parin vuoden päästä ja vertailla tuloksia. Silloin osa vastaajista olisi jo yli 21 vuotiaita eli he eläisivät elämäänsä ilman jälkihuollon tukea ja samalla pystyisi vertailemaan vielä jälkihuollon asiakkaina olevien itsenäisyyden määritelmiä, ovatko ne edelleen samoja vai ovatko määritelmät muuttuneet iän myötä.

5 POHDINTA

Aloittaessani tutkimuksen tekemistä huomasin kuinka vaikeaa teoreettisen tiedon löytäminen itsenäisyydestä oli. Aikuisuutta oli tutkittu ja siitä löytyi myös kehitysteorioita, mutta juuri kukaan ei ollut tutkinut itsenäistymisen käsitettä. Itsenäisyys ja aikuisuus nähtiin myös rinnakkaisina asioina, mutta aikaisemmat tutkimukset, kuten myös oma tutkimukseni itsenäistymisestä ei tue tätä. Kumpi tulee ensin aikuisuus vai itsenäisyys? Huotarinen (2010) tutkimuksen sosiaalityöntekijöiden haastattelujen mukaan nuori on aikuinen, kun täyttää 18 vuotta, mutta ei välttämättä itsenäinen. Oman tutkimukseni mukaan nuoret hakevat ensin itsenäistä selviytymistä ja sen jälkeen voivat kutsua itseään aikuiseksi. Tätä väitettä tukee se, että tutkimukseen vastaajat olivat juridisesti aikuisia eli yli 18 vuotiaita, mutta silti he kokivat tärkeäksi keskusteluhetken aikuisen kanssa. Oletan, että jos he määrittelevät jälkihuollon työntekijän aikuiseksi, he eivät pidä itseään vielä aikuisena.

Lastensuojelun jälkihuolto on tärkeä lastensuojelun työmuoto jo ihan senkin takia, että huostaanotot ja kodin ulkopuoliset sijoitukset ovat lisääntyneet viime vuosina. Harva sijoitetuista lähes 18 vuotiaista nuorista kotiutuu lapsuuden kotiinsa, jolloin tuki oman elämän rakentamiseen on tärkeää. Huomioitavaa on myös se, että jälkihuolto on tarkoitettu myös nuorten huoltajille ja läheisille. Jälkihuolto ei siis poissulje nuoren vanhempia, vaan toimii yhtälailla heidän tukena.

Kyselylomake antoi paljon tietoa, mutta haastatteleamalla tieto olisi ehkä ollut syvällisempää. Aineiston analyysiin kului aikaa ja se oli välillä haastavaa, ettei lähtenyt omien ajatusten pohjalta muokkaamaan vastauksia, vaan piti pitää tiukasti kiinni siitä, mitä lomakkeessa luki. Toki lomakehaastattelussa on aina vaarana väärinkäsitykset, mutta pyrin välttämään väärinkäsityksiä tekemällä aineistoon suoria lainauksia. Vastauksissa oli paljon samankaltaisuuksia, mutta myös eroavaisuuksia löytyi. Lähinnä jälkihuollon tärkeydessä, toinen piti eri asioita tärkeämpänä kuin toinen. Lisäksi haastavaa oli se, etten tiennyt nuorten perhe- ja lastensuojelutautoja. En tiennyt, mistä nuorten asenteet ja arvot esimerkiksi raha-asioihin ja työntekoon nousivat, joten jouduin tekemään oletuksia, jotka pohjasin teoriatietoon sijaishuollosta itsenäistyvien haasteista, jonkin verran käytin myös omaa seitsemän vuoden työkokemustani lastensuojeluntyössä.

Tutkimuksen tekeminen oli mielekästä ja mielenkiintoista. Kaikki erilaiset määritelmät ja nuorten kokemukset jälkihuollosta herätti myös omia ajatuksia ja pohdintoja itsenäistymisestä ja aikuisuudesta. Ajatus siitä, että jälkihuoltoa ei olisi, on synkkä. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että jälkihuolto on tärkeää ja sen pitää tarvittaessa olla vahvaa eli käydään nuoren luona usein ja opastetaan asioita ja annetaan nuorelle aikaa. Aikaisemmat tutkimustulokset ovat osoittaneet, että jälkihuolto on valtakunnallisesti vielä hyvin epämääräistä toimintaa, sillä ei ole kunnollisia toimintaohjeita eikä riittäviä resursseja. Tämä tutkimus kohdistui vain Pihakoivun tuottamaan jälkihuoltoon ja tulokset olivat hyvät. Tutkimukseen osallistuvilla nuorilla ei ole kokemusta muunlaisesta jälkihuollosta, mutta tulosten mukaan vahva tuki itsenäistymisessä auttaa nuoria eteenpäin, nuoret tarvitsevat tarkkaa ohjausta ja aikuisen, joka välittää. Näiden tutkimustulosten mukaan Pihakoivun jälkihuollossa ei juurikaan ole epäkohtia tai asioita, jotka eivät toimisi. Pihakoivun jälkihuolto on siis toimivaa ja hyödyllistä.

Aineistoa analysoidessa heräsi paljon uusia kysymyksiä, joihin aineisto ei antanut vastausta. Toki uudet kysymykset olivat omien, tämän tutkimuksen tutkimuskysymysten ulkopuolella, joten jatkotutkimusaiheita nousi esiin useita. Mielenkiintoisimpana vastaajien lapsuuden kokemukset, mistä nuorten määritelmät itsenäistymiselle ja aikuisuudelle syntyvät. Määritelmiä olisi mielenkiintoinen verrata nuorten vanhempien määritelmiin ja nuorten arjessa selviytymistä vanhempien arjessa selviytymiseen.

LÄHTEET

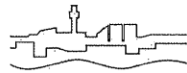
- Aalberg, V. & Siimes, M. A. 2007. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki. Nemo
- Aapola, S. & Ketokivi, K. (toim.) 2005. Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 56. Tampere.
- Arnett, J. J. 2004. Emerging adulthood: the winding road from the late teens through the twenties. Oxford: Oxford University Press.
- Chickering, A. W. & Havighurst, R. J. 1981. Today's student and their needs. Teoksessa: Chickering, A. W. & Associates (toim.) 1981. The modern American college. San Francisco. Jossey-Bass.
- Dunderfelt, T. 1997. Elämänkaaripsykologia. Helsinki. WSOY.
- Erikson, E. H. 1950. Childhood and society. New York. Norton.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2007. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä. PS-kustannus.
- Havighurst, R. J. 1972. Developmental tasks and education. New York. McKay.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki. Tammi.
- Huotari, R. 2010. Omillaan toimeentuleva aikuinen? Lastensuojelun jälkihuolto nuoren itsenäistymisen tukijana. Itäsuomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Pro Gradu-tutkielma. Saatavissa: [http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20110014/urn_nbn_fi_uef-20110014.pdf]
- Hurme, H. 2006. Perhe kehityksen kontekstina. Teoksessa: Lyytinen, P., Korhonen, M. & Lyytinen, H. (toim.) 2006. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki. WSOY.
- Härkönen, H. 2003. Tavataanko toimistolla? Lastensuojelun jälkihuollon toteutuminen täysi-ikäisten kohdalla. Helsingin yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Pro Gradu-tutkielma. Saatavissa: [<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/12376/abstract.pdf?sequence=1>]

- Jahnukainen, M. 2004. Koulukodissa ja koulukodin jälkeen. Vuosina 1996 ja 2000 valtion koulukodeista kotiutettujen nuorten koulukotikokemukset ja jälkiseuranta vuoteen 2002. Stakes. Aiheita 29/2004. Helsinki.
- Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalla tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä. PS-kustannus.
- Kokkonen, P. 2005. Lastensuojelun jälkihuolto – ponnahtuslauta itsenäiseen elämään? Helsingin yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Pro Gradu-tutkielma. Saatavissa: [<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/10249/abstract.pdf?sequence=1>]
- Kuusinen, J. 2006. Nuorten aikuisten kehitystehtävät, onnellisuus ja kehityksen hallinta. Teoksessa: Lyytinen, P., Korhokangas, M. & Lyytinen, H. (toim.) 2006. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki. WSOY.
- Kuusisto, E. 30.11.2013. Pihakoivun jälkihuollon työntekijän haastattelu.
- Laaksonen, S. 2004a. Huostaanoton, sijaishuollon ja jälkihuollon laatu. Teoksessa: Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki. Tammi.
- Laaksonen, S. (toim.) 2004b. Jälkihuolto-opas. Lastensuojelun keskusliitto. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Helsinki: Gummerus.
- Laitonen, J. 2006. Jälkihuoltokäytännöt Hämeenlinnassa. Jälkihuollon toteuttaminen ja jälkihuolto nuoren selviytymisen ja itsenäistymisen tukijana. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro Gradu-tutkielma. Saatavissa: [<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/93981/gradu01426.pdf?sequence=1>]
- LsL 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. [Verkkosivut]. [Viitattu 7.9.2013]. Saatavana: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L1P3>
- Lyytinen, P., Korhokangas, M. & Lyytinen, H. (toim.) 2006. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki. WSOY.
- Myllykoski, A-M., Melamies, N. & Kangas, S. (toim.) 2004. Itsenäistyvä nuori ja AD/HD. Jyväskylä. PS-Kustannus.
- Nurmi, J-E. 2006. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa: Teoksessa: Lyytinen, P., Korhokangas, M. & Lyytinen, H. (toim.) 2006. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki. WSOY.

- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2009. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki. WSOY.
- Nurmiranta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S. 2009. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Helsinki. Kirjapaja.
- Nyqvist, L. 2007. Nuoret väkivallan silmässä. Teoksessa: Määttä, K. (toim.) 2007. Helposti särkyvää: Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki. Gummerus.
- Pihakoivu Lastensuojeluyksikkö. [Verkkosivut]. [Viitattu 7.9.2013]. Saatavana: <http://www.pihakoivu.fi/index.php>
- Rousu, S. & Holma, T. 1999. Laadunhallinnan perusteita lastensuojelutyöhön. Toimintamalleja ja työvälineitä kuntien sosiaalitoimistojen laatutyöhön. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Reinikainen, S. 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsingin Yliopisto. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 224. Helsinki. Yliopistopaino.
- Räty, T. 2012. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.
- Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.
- Saukko, M. 2008. ”Se tosiaan vaihtelee... se elämänkulku” Lastensuojelun jälkihuolto ja palvelut Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro Gradu-tutkielma.
- Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Helsinki. WSOY.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.
- Turunen, K. E. 2005. Ikävaiheiden kriisit. Jyväskylä. Atena.
- Uusitalo, T. 2007. Nuoruusajan yksinäisyys. Teoksessa: Määttä, K. (toim.) 2007. Helposti särkyvää: Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki. Gummerus.
- Valli, R. 2007. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä. PS-kustannus.
- Varho-Soininen, A. 2003. Jälkihuollossa olevien nuorten itsenäistyminen ja elämänhallinta. Haastattelututkimus sijoituksen jälkeisestä elämästä. Tampereen

yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro Gradu-tutkielma. Saatavissa: [<http://tampub.uta.fi/handle/10024/90688>]

LIITE 1 Seinäjoen kaupungin tutkimuslupa

SEINÄJOKI

PÄÄTÖS / apulaiskaupunginjohtaja

Päivämäärä 17.9.2013

Pykälä 44/2013

SOTE 36/2013

Asia	Tutkimuslupa / Hakoniemi Jenni Seinäjoen ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK) ylempää tutkintoa opiskeleva Jenni Hakoniemi anoo tutkimuslupaa opinnäytetyötä varten. Jenni Hakoniemen opinnäytetyön aiheena on Seinäjoella sijaitsevan lastensuojelun laitoksikkö Pihakoivun jälkihuolto. Tutkimuksessa on tarkoitus käsitellä nuorten odotuksia ja toiveita jälkihuololle ja kuinka jälkihuolto on vastannut nuorten tarpeisiin. Opinnäytetyössä käsitellään myös itsenäisyyttä ja nuorten määritelmiä siitä. Tutkimus toteutetaan kyselyllä ja haastattelulla. Kyselyyn vastaisivat jo omillaan asuvat jälkihuollon piiriin kuuluvat nuoret ja haastattelut kohdistuisivat pian 18 vuotta täyttäviin nuoriin, joiden jälkihuolto on alkamassa. Pihakoivussa on sijoitettuna tai ollut sijoitettuna seinäjokelaisia lapsia, joiden kohdalla toteutuvat edellä esitetyt tutkimuskriteerit. Nuorilta on kysytty halukkuutta osallistua tutkimukseen. Haastatteluun tehdään neljälle nuorelle suostumuksensa perusteella ja kyselyyn vastaa neljä Seinäjoen jälkihuolossa olevaa nuorta. Opinnäytetyön tekijä kysyy alaikäisten lasten vanhemmilta luvan nuoren haastatteluun osallistumiselle. Kaupungin lastensuojelun jälkihuollon sosiaaliohjaaja ei näe estettä haastattelujen tekemiselle Seinäjoella 17.9.2013 Päivi Saukko, sosiaalityön tulosaluejohtaja	
Päätös	Päätän myöntää tutkimusluvan edellyttäen, että - asiakkaiden tutkimukseen osallistuminen on ehdottoman vapaaehtoista - haastatteluissa ja havainnoinneissa saatujen tietojen osalta noudatetaan salassapitovelvollisuutta - tutkimuksessa yksittäiset henkilöt eivät saa ole tunnistettavissa - painettu ja sähköinen kappale tutkimuksesta luovutetaan maksutta sosiaali- ja terveyskeskukselle	
Allekirjoitus	 Harri Jokiranta, apulaiskaupunginjohtaja, p. 06 416 6432, harri.jokiranta@seinajoki.fi	
Oikaisu-vaatimusohje	Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen osoitteella: Sosiaali- ja terveyslautakunta, Kirkkokatu 6, PL 215, 60101 Seinäjoki, neljäntoista (14) päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perustelutteen ja se on tekijän allekirjoitettava.	
Julkisesti nähtävänä	Sosiaali- ja terveyskeskus	
Tiedoksianto	Kenelle Jenni Hakoniemi	Päivämäärä
	Miten ☐ Lähetetty postitse saantitodistusta vastaan ☐ Lähetetty postitse tavallisena kirjeenä ☐ Lähetetty sisäisessä postissa ☐ Luovutettu ☒ Lähetetty sähköpostissa ->	
	Vastaanottajan allekirjoitus Jaana Uotila, johdon sihteeri, p. 06 416 2152	

LIITE 2 Alaikäisen nuoren huoltajan suostumus

Hei!

Olen Pihakoivu nelosen ohjaaja Jenni Hakoniemi ja opiskelen työni ohella sosiologian ylempää tutkintoa ammattikorkeakoulussa. Opiskeluihini kuuluu opinnäytetyön tekeminen, jonka teen Pihakoivun jälkihuollon tarpeisiin. Tutkimuksen aihe on Lastensuojeluyksikkö Pihakoivun jälkihuollossa olevien nuorten odotukset ja tarpeet jälkihuollolle sekä kuinka he määrittelevät itsenäisen selviytymisen arjessa.

Tutkimus toteutetaan Pihakoivun jälkihuollossa oleville nuorille kyselyllä ja Pihakoivusta pian 18 vuotiaalle, pois muuttaville nuorille haastatteluna. Kyselyyn ja haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Olen vaitiolovelvollinen ja käsittelemän aineiston nimettömänä ja luottamuksellisesti.

Valmis opinnäytetyö tutkimustuloksineen on luettavissa verkkojulkaisuna Theseuksessa, joka on ammattikorkeakoulujen julkaisuarkisto, www.theseus.fi.

Annan luvan alaikäiselle lapselleni osallistua Jenni Hakoniemen opinnäytetyötutkimukseen, joka käsittelee jälkihuoltoa. Annan samalla suostumukseni siihen, että haastattelutietoja ja kyselylomakkeen vastauksia saa käyttää tutkimuksen aineistona. Tiedän, että haastattelut nauhoitetaan. Nauhat säilytetään siten, että ne eivät tule ulkopuolisten käyttöön ja ne *hävitetään heti, kun haastattelut on saatu kirjalliseen muotoon ja kirjallinen aineisto tuhoaan heti, kun opinnäytetyö on arvioitu*. Tiedän, että lapseni kommentteja voidaan käyttää aineiston esittelyssä, mutta *henkilöllisyyttä tai muita sellaisia tietoja, joista lapseni voisi tunnistaa, ei tuoda opinnäytetyössä esille.*

Seinäjoella _____.____.2013

Jenni Hakoniemi

Nuoren huoltaja

LIITE 3 Saatekirje ja nuoren suostumus

Hei!

Olen Pihakoivu nelosen ohjaaja Jenni Hakoniemi ja opiskelen työni ohella sosiologian ylempää tutkintoa ammattikorkeakoulussa. Opiskeluihini kuuluu opinnäytetyön tekeminen, jonka teen Pihakoivun jälkihuollon tarpeisiin. Tutkimuksen aihe on Lastensuojeluyksikkö Pihakoivun jälkihuollossa olevien nuorten odotukset ja tarpeet jälkihuollossa sekä kuinka he määrittelevät itsenäisen selviytymisen arjessa. Tutkimus toteutetaan Pihakoivun jälkihuollossa oleville nuorille kyselyllä ja Pihakoivusta pian 18 vuotiaille, pois muuttaville nuorille haastatteluna. Kyselyyn ja haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Toivon, että osallistutte tutkimukseen, sillä sitä kautta teillä itsellänne on mahdollisuus sanoa mielipiteenne ja kertoa kokemuksianne Pihakoivun jälkihuollosta ja sillä tavalla voitte vaikuttaa jälkihuollon toimintaan ja kehittämiseen. Kaikki vastanneet saavat Hesburgerin lahjakortin.

Täytetyt lomakkeet voi palauttaa nimettömänä, suljetussa kirjekuoressa jälkihuollon työntekijälle, joka toimittaa sen avaamattomana minulle. Jos osa kysymyksistä on hankalia, voitte pyytää apua jälkihuollon työntekijältä. Valmis opinnäytetyö tutkimustuloksineen on luettavissa verkkojulkaisuna Theseuksessa, joka on ammattikorkeakoulujen julkaisuarkisto, www.theseus.fi.

”Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan Jenni Hakoniemen opinnäytetyötutkimukseen, joka käsittelee jälkihuoltoa. Annan samalla suostumukseni siihen, että haastattelutietojani ja kyselylomakkeen vastauksia saa käyttää tutkimuksen aineistona. Tiedän, että haastattelut nauhoitetaan. Nauhat säilytetään siten, että ne eivät tule ulkopuolisten käyttöön ja ne *hävitetään heti, kun haastattelut on saatu kirjalliseen muotoon ja kirjallinen aineisto tuhotaan heti, kun opinnäytetyö on arvioitu*. Tiedän, että kommenttejani voidaan käyttää aineiston esittelyssä, mutta henkilöllisyyttäni tai muita sellaisia tietoja, joista minut voisi tunnistaa, ei tuoda opinnäytetyössä esille.”

Jenni Hakoniemi

Tutkimukseen osallistuja

LIITE 4 Kyselylomake**Tutkimus Pihakoivun jälkihuollosta ja****Pihakoivun jälkihuollossa olevien nuorten itsenäistymisestä**

1. Kuinka kauan olet ollut jälkihuollon asiakkaana?

a) 0-0,5v	b) 0,5-1v	c) 1-1,5v
d) 2-2,5v	e) 2,5-3v	

2. Mitä teet tällä hetkellä?

a) opiskelen	c) olen työtön ja ilman opiskelupaikkaa
b) käyn töissä	d) olen sairaslomalla
e) jotain muuta, mitä? _____	

3. Kuinka usein jälkihuollon työntekijä käy luonasi? _____

4. Kuinka kauan jälkihuollon työntekijän käynti kestää aina kerrallaan? _____

5. Onko käyntien määrä ja aika riittävä sinun mielestäsi?

a) kyllä	b) ei, kuinka monta viikkokäyntiä ja paljonko aikaa tarvitsisit? _____

6. Mitä odotit jälkihuolloilta?

---

7. Mitä itsenäistyminen mielestäsi on?

---

8. Kun jälkihuolto alkoi, mihin asioihin tarvitsit apua, tukea ja neuvoja?

	En tarvinnut	Tarvitsin jonkin verran	Tarvitsin paljon
Asunnon etsintä			
Raha-asiat ja niiden hoito; laskujen maksaminen, säästäminen, rahojen riittäminen jne.			
Viranomaiskäynnit esim. sosiaalitoimi, Työ, Kela, Krimi jne.			
Erilaisten lomakkeiden täyttö ja toimitaminen			
Itsesi hoito ja terveys			
Kodinhoito; siisteys ja vaatehuolto			
Ruokahuolto; kaupassa käynti, ruoan laitto, ravinnon riittävyys			
Päihteiden ongelmakäyttö			
Päivärytmi			
Koulun ja/tai työn hoitaminen			
Harrastukset ja muut sosiaaliset toiminnot			
Jotain muuta, mitä? _____ _____			

9. Mihin saat apua, tukea ja neuvoja jälkihuollolta tällä hetkellä?

	En saa apua	Saan apua jonkin verran	Saan apua paljon
Asunnon etsintä			
Raha-asiat ja niiden hoito; laskujen maksaminen, säästäminen, rahojen riittäminen jne.			
Viranomaiskäynnit esim. sosiaalityö, Työ, Kela, Krimi jne.			
Erilaisten lomakkeiden täyttö ja toimitaminen			
Itsesi hoito ja terveys			
Kodinhoito; siisteys ja vaatehuolto			
Ruokahuolto; kaupassa käynti, ruoan laitto, ravinnon riittävyys			
Päihteiden ongelmakäyttö			
Päivärytmi			
Koulun ja/tai työn hoitaminen			
Harrastukset ja muut sosiaaliset toiminnot			
Jotain muuta, mitä? _____ _____			

10. Mihin tarvitsisit enemmän apua, tukea ja neuvoja kuin nyt saat?

	En tarvitse lisää apua	Tarvitsisin jonkin verran lisää apua	Tarvitsisin paljon lisää apua
Asunnon etsintä			
Raha-asiat ja niiden hoito; laskujen maksaminen, säästäminen, rahojen riittäminen jne.			
Viranomaiskäynnit esim. sosiaalityö, Työ, Kela, Krimi jne.			
Erilaisten lomakkeiden täyttö ja toimitaminen			
Itsesi hoito ja terveys			
Kodinhoito; siisteys ja vaatehuolto			
Ruokahuolto; kaupassa käynti, ruoan laitto, ravinnon riittävyys			
Päihteiden ongelmakäyttö			
Päivärytmi			
Koulun ja/tai työn hoitaminen			
Harrastukset ja muut sosiaaliset toiminnot			
Jotain muuta, mitä? _____ _____			

11. Onko jotain mihin olisit tarvinnut apua, mutta et ole saanut? Osaatko sanoa miksi (esim. et ole halunnut/kehdannut pyytää apua ongelmaan, työntekijällä ei ole riittänyt aika tms.)?

---

12. Minkä avun olet kokenut tärkeimmäksi jälkihuollon aikana? Millä tavalla se on auttanut?

---

13. Milloin voisit sanoa, että olet itsenäinen? Mitä siihen mielestäsi kuuluu?

---

14. Mitä sinun tulisi vielä oppia ollaksesi itsenäinen?

Vapaa sana ja terveiset! Annathan palautetta myös lomakkeesta.

Suuren suuri Kiitos vastauksistasi ja Aurinkoista syksyä! ☺

LIITE 5 Haastattelurunko

Haastattelurunko vielä sijaishuollossa, pian jälkihuoltoikässä oleville nuorille.

TEEMA 1. Jälkihuollon asiakkuus

1. Aiotko jatkaa jälkihuollossa sijoituksesi jälkeen?
  - a) Kyllä, miksi?
  - b) En, miksi?
2. Mitä odotuksia sinulla on jälkihuollolle?

TEEMA 2. Tarpeet ja odotukset jälkihuollolle

Mihin itsenäistymiseen liittyviin asioihin tarvitset apua, tukea ja neuvontaa?

- asunnon etsintä
- raha-asiat
- viranomaiskäynnit
- erilaisten lomakkeiden täyttö
- itsesi hoito ja terveys
- kodinhoito
- ruokahuolto
- päihteiden ongelmakäyttö
- päivärytmi
- koulun ja/tai työn hoitaminen
- harrastukset ja muut sosiaaliset toiminnot
- jotain muuta, mitä?

TEEMA 3. Itsenäistyminen

1. Mitä itsenäistyminen mielestäsi on?
2. Mitä sinun pitää osata, että voit sanoa olevasi itsenäinen?